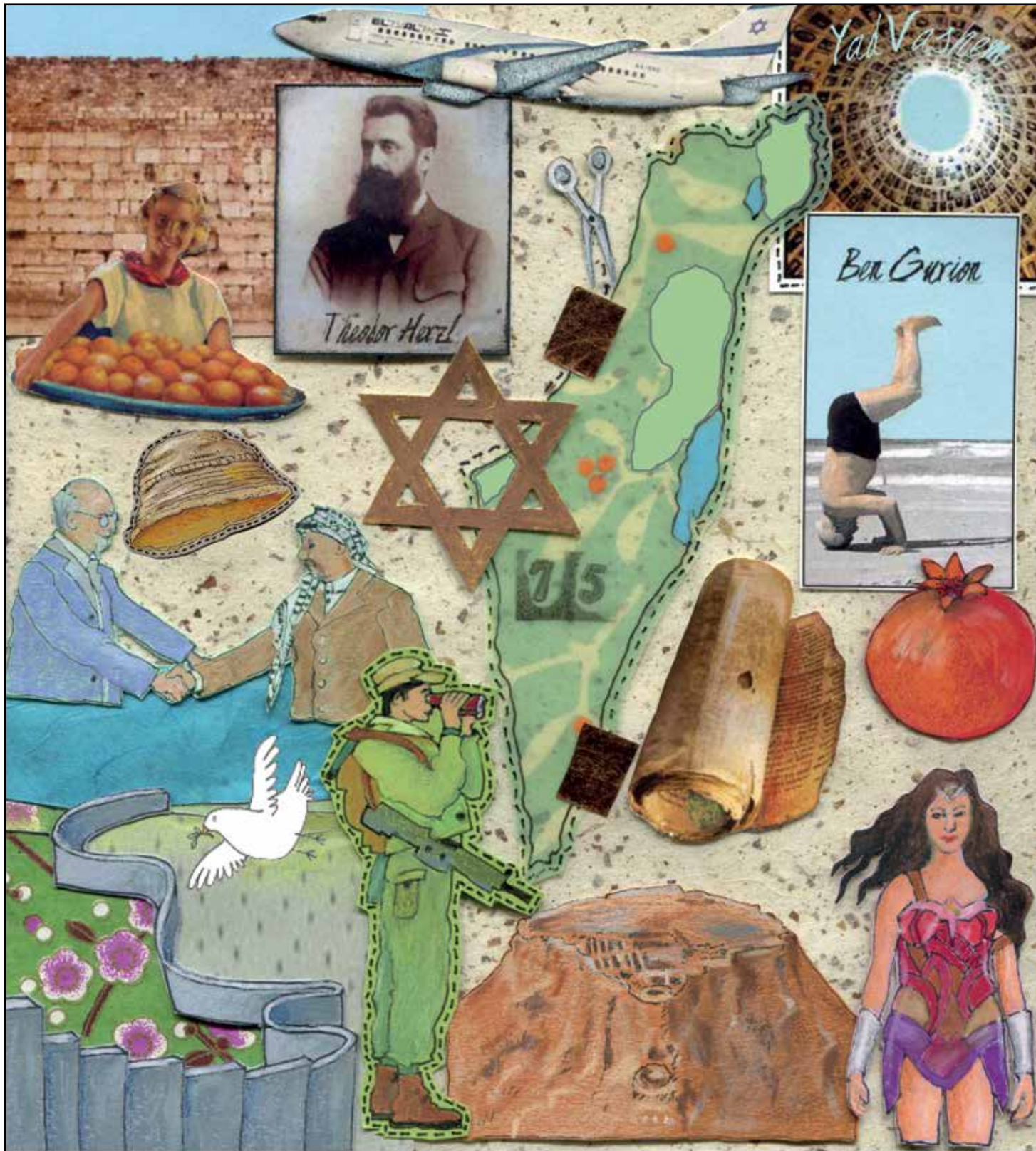

B E N J A M I N

MAGAZINE VAN JMW / PESACH 2023 / JAARGANG 33 / NR. 131

Themanummer

75 jaar Israel

Ronny Naftaniel

Kritische vriend

Bart Wallet

Oud zeer

De Benoemingscommissie Bestuursleden COM (BBC) is op zoek naar

TWEE MAROR (COM) BESTUURSLEDEN (NIK en LJG)

COM, Stichting Collectieve Maror-gelden Nederland, houdt zich bezig met het beheer en de verdeling van het private gedeelte van de Joodse oorlogstegoeden bestemd voor collectieve doelen binnen de Joodse gemeenschap in Nederland en verstrekt subsidies uit die tegoeden. COM is hierdoor een vitaal onderdeel van de Nederlands-Joodse infrastructuur in de breedste zin des woords.

Draagt u de toekomst van Joods Nederland een warm hart toe dan is dit uw kans om daaraan een bijdrage te leveren.

Het bestuur van COM bestaat uit 7 leden en houdt zich voornamelijk bezig met:

- beoordelen van subsidieaanvragen (150-200 per jaar). Het bestuur oordeelt of een subsidieaanvraag voor een uitkering voldoet aan de criteria in het Uitkeringsreglement en het Beleidsplan en stelt de hoogte van een eventuele toekenning vast
- beheren van COM-vermogen (per 1-1-2023 circa 20 miljoen euro)
- samenwerking met Bureau Maror-gelden (2,3 fte: directeur, uitvoerend secretaris, subsidieadviseur)
- monitoring en optimalisatie van aanvraag-, toekenning- en vaststellingsprocessen
- periodiek bestuursoverleg (12 keer per jaar, 's avonds, Amsterdam of zoom)
- regie over reglementen en beleid.

Ten aanzien van het beleid legt COM verantwoording af aan zijn Gemeenschapsraad en aan het Centraal Joods Overleg (CJO).

De BBC is een commissie van 3 leden bestaande uit een onafhankelijke voorzitter plus een door COM en een door CJO benoemd lid. De BBC beoordeelt de ontvangen sollicitaties, voert gesprekken met de meest geschikte kandidaten en toetst referenties om uiteindelijk tot een voor CJO en COM bindende voordracht te komen.

Het profiel van de gezochte bestuursleden is als volgt:

- u behoort tot de Joodse gemeenschap in Nederland
- u bent verbonden aan een Joodse gemeente die valt onder het NIK of het Nederlands Verbond voor Progressief Jodendom
- u beschikt over financiële en/of juridische kennis
- u beschikt over aantoonbare inzet voor en kennis van de Nederlands-Joodse gemeenschap en de Nederlands-Joodse infrastructuur
- u hebt voldoende tijd om u in te zetten voor het bestuur
- u bent gewend in teams te functioneren en bent bereid en in staat tot collegiale samenwerking binnen het bestuur, waarbij meningen van anderen gerespecteerd worden
- u hebt kennis van bestuurlijke processen en bent in staat beleid en uitvoering te scheiden
- u kunt de bestuurstaak onafhankelijk en integer vervullen, zonder last en ruggenspraak
- u verricht geen gesalarieerd werk binnen de Nederlands-Joodse infrastructuur
- u hebt een goede beheersing van het Nederlands in woord en geschrift.

Een bestuursfunctie bij een Joodse organisatie conflicteert in principe niet met een COM-bestuursfunctie.

Binnen het bestuur wordt een evenwichtige inbreng nagestreefd van financiële, juridische, organisatorische en maatschappelijke deskundigheid; ook wordt gelet op diversiteit in gender, leeftijd en herkomst (Amsterdam of mediene).

COM-bestuurders zijn onbezoldigd. Voor onkosten en reiskosten kan een beperkte vergoeding worden ontvangen.

Een strikt vertrouwelijke behandeling van reacties wordt uiteraard gegarandeerd.

Belangstellenden kunnen tot **17 april a.s.** een brief inclusief curriculum vitae sturen aan de voorzitter van de BBC, Ido Shikma, via vacaturesmaror@gmail.com. Ook voor nadere informatie kunt u zich richten tot dit e-mailadres. Zie www.maror.nl voor algemene informatie over COM.

Benjamin 131 / jaargang 33 / **Pesach 2023 - 75 jaar Israël**

AFSCHEID VAN RONNY NAFTANIEL BIJ CIDI IN 2013, MET PREMIER RUTTE

Inhoudsopgave

- 6** Aliya / **Nederlanders in Israël**
- 10** Kunst / **Inbar Hasson**
- 12** Nieuw: Literair / **Jacob Israël de Haan**
- 18** Column Krantz / **Golf**
- 20** Mediene / **Zionisten**
- 23** Joodse traditie / **Trouwen in Israël**
- 27** Feestdagen / **Pesach**
- 28** Mijn Leven / **Tzippy Harmsen**
- 30** Historisch / **Bart Wallet**
- 34** Eten / **Ottolenghi's Jeruzalem**
- 38** Netwerk / **Elah Israël**

40 Uitgelicht / **Drie Israël's bij Catom**

42 Freyda / **Jong Joods en in Israël**

Agenda/groepen, Lev, Mediene,
CDR, Sjoekertjes en BSP **vanaf pagina 43**

75 jaar Jom Ha'atsmaoet

Deze Benjamin staat in het teken van 75 jaar Israël. JMW bestond nog geen twee jaar toen de Joodse staat werd opgericht en heeft sindsdien alle wederwaardigheden, de hoop en de angsten, de vieringen en de frustraties, samen met de Joodse gemeenschap in Nederland en de bredere samenleving doorgemaakt. Israël blijft voor velen onlosmakelijk verbonden met de Joodse identiteit en is als zodanig onderdeel van het werk van JMW. Die betrokkenheid is er ook via onze tak voor Israëli's in Nederland, Catom. Na 75 jaar delen we nog steeds de hoogtepunten en de dieptepunten met de rest van de gemeenschap en we blijven dat ook doen, ongeacht de ontwikkelingen in het land.

Themajaar Leven met Oorlog

Israël kwam deels voort uit de Tweede Wereldoorlog en zowel daar, als hier, zijn de effecten van die oorlog nog te voelen. Vandaar ook het themajaar *Leven met oorlog* dat dit jaar, 2023, is uitgeroepen door Platform WO2. De focus ligt op de impact van oorlog op individuen, families en de samenleving. Vorige maand mocht ik in het Oranjehotel in Scheveningen aanwezig zijn bij de officiële start van dit themajaar dat werd ingeluid door staatssecretaris Maarten van Ooijen (VWS) die tevens de gelijknamige tentoonstelling opende.

Het thema *Leven met oorlog* is goed beschouwd de corebusiness van JMW. Niet alleen omdat we mensen begeleiden die de directe of indirecte gevolgen van die oorlog ondervinden in hun dagelijks leven, maar ook omdat de oorlog een belangrijk onderdeel is van de identiteit van Joodse Nederlanders. Hoe dat zit, en waarom de oorlog en het herdenken daarvan zo belangrijk blijven, zijn onderwerpen in onze nieuwe driedelige podcastserie *'De toekomst van de herinnering'*. Daarin gaan steeds twee familieleden met elkaar in gesprek over dit onderwerp onder leiding van journalist Kitty Herweijer. In de eerste uitzending, die rond Jom Hasjoa te beluisteren

is, zijn Raoul en Noa Heertje te gast. Absoluut het luisteren waard!

Nieuwe JMW website & logo

Oorlog, tweede generatie, Israël, het zijn bekende onderwerpen voor JMW. Maar net zoals we nieuwe vormen opzoeken, onder meer met podcasts, is het ook tijd om onszelf in een nieuwer, frisser jasje te steken en volgende generaties aan te spreken. De afgelopen maanden hebben we hard gewerkt aan de realisatie van een nieuw logo, huisstijl en website. De vernieuwing is geheel in lijn met de missie die wij voor JMW beogen, namelijk het kunnen bieden van ondersteuning aan iedereen met een Joodse achtergrond om te groeien, zich te ontwikkelen en zich verbonden en vertrouwd te voelen in relatie tot de Joodse identiteit.

Platform JEI (Joods Erfgoed en Identiteit)

Ook helemaal in lijn daarmee is het landelijk programma rond Joods erfgoed en identiteit dat JMW momenteel opzet. In plaatsen waar nu weinig Joods aanbod is worden ontmoetingsplekken gecreëerd met een cursusaanbod rondom regionaal Joods erfgoed. Met de aandacht voor Joods erfgoed willen we ook de Joodse geschiedenis, die al eeuwenlang een vanzelfsprekend onderdeel van de Nederlandse samenleving is, weer tot leven brengen en dichterbij halen. Zelf woon ik in Weesp, vlakbij de sjoel. Al voordat ik bij JMW werkte was ik geraakt door het prachtige gebouw en de bijzondere verhalen over het ontstaan, én het behoud daarvan. Nu ik bij JMW werk, spreekt het me nog meer aan dan voorheen en loop ik graag altijd even binnen. Erfgoed weet te binden. Voor evenementen in dit verband en andere activiteiten, zie de agenda verderop in de Benjamin. Ik wens u een fijne Pesach en een mooie herdenking.

Margo Weerts,
directeur-bestuurder JMW

Vriendschap en kritiek

Een speciaal themanummer over 75 jaar Israël, moet je dat nu wel doen, met alles wat er in dat land gebeurt, zowel naar de Palestijnen toe als wat betreft de plannen voor het Hooggerechtshof etc.?

Deze begrijpelijke vraag kregen we de afgelopen tijd wel bij de Benjamin. Ja, en toch ... Israël blijft onderdeel van de identiteit van veel Nederlandse Joden, of ze dat nu zelf willen of niet, in het laatste geval worden ze er namelijk vaak wel op gewezen. JMW hanteert de Schijf van Vijf van wijlen Ido Abram, waarin Israël een van de vijf elementen is waaruit die Joodse identiteit is samengesteld. In het interview met Ronny Naftaniel, voormalig directeur van het CIDI en Mister Israël in Nederland, is te lezen dat de koers van de huidige Israëlsche regering steeds meer Joden in de diaspora kan doen vervreemden van het land. De Benjamin doet niet aan partijpolitiek, Wel staan we met JMW pal tegen racisme en ongelijke behandeling op basis van afkomst, gender etc. Ook al zijn we er in de eerste plaats voor de Joodse gemeenschap, we zijn zo inclusief mogelijk. Bovendien hechten we zeer aan de vrijheid van meningsuiting en de rechtsstaat.

De banden tussen Joden in Nederland en de staat Israël zijn diep en gevarieerd, velen hebben er familie, hebben er gestudeerd of een tijd gewerkt, gaan er regelmatig op bezoek, of zetten zich actief in. In het verhaal over Joodse Nederlanders die naar Israël zijn verhuisd, op aliya zijn gegaan, valt te lezen dat het land als toevluchtsoord en veilige haven wordt gezien, zowel decennia geleden als tegenwoordig. Wie daar schamper over doet, negeert de lange geschiedenis van vervolging en ongelijkheid die de Joden in Europa en elders hebben ervaren en de tekenen dat het antisemitisme nog steeds de wereld niet uit is.

Uit veel verhalen komen ook de veranderingen van de afgelopen 75 jaar naar voren, zowel wat betreft de houding naar Israël als de ontwikkelingen in het land. Naftaniel merkt op dat Israël juist nu kritische vrienden kan gebruiken. Maar de balans tussen kritiek en vriendschap wordt voor velen steeds moeilijker. De prachtige illustratie van Guida Joseph op de cover laat zien dat iedereen een eigen invulling geeft aan Israël.

Chag Pesach same'ach.

Ferry Biedermann, *hoofredacteur*

Colofon

De Benjamin wordt uitgegeven door JMW, de welzijnsorganisatie voor Joods Nederland, en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 7.500 exemplaren. Het blad wordt op aanvraag gratis verstuurd naar in Nederland wonende abonnees en is ook online te lezen. Woont u in het buitenland en wilt u de papieren Benjamin? Dan wordt u voor de extra kosten na aanmelding door JMW gefactureerd voor de volgende vier nummers.

U kunt zich abonneren door gebruikmaking van de antwoordbon in deze Benjamin, of door registratie via de aanmeldpagina www.joodswelzijn.nl/abonneren.

Wilt u de gratis Benjamin steunen, dan kunt u een donatie overmaken op rekening NL15INGB0000204420 ten name van Stichting JMW Bijdragen & Fondsen, Amsterdam. Het volgende nummer, 132, zomer 2023, verschijnt 19 juni.

Benjamin redactie

Hoofredacteur: Ferry Biedermann
Redactie: Karien Anstadt, Marianne Fuchs, Manja Pauka, Leslie Schwartz, Patrick Sternfeld, Jolan Toff
Correcties: Lea van Coeverden

Redactieadres

JMW
Van Boshuizenstraat 12
1083 BA Amsterdam
tel 088 165 22 00
E-mail: benjamin@joodswelzijn.nl
www.joodswelzijn.nl/benjamin-magazine

Vormgeving

Luna 3, Utrecht

Druk

Damen Drukkers, Werkendam

Voorpagina

Illustratie door
Guida Joseph

“Een eigen land betekende veiligheid”

Israël als veilige haven

TEKST JOANNE NIHOM

Israël blijft Joden uit de hele wereld aantrekken, 73.000 afgelopen jaar, waaronder ook een aantal uit Nederland. Emigreren naar Israël, op aliya gaan, wat letterlijk ‘naar boven gaan’ betekent, kan allerlei redenen hebben. Maar zowel voor de directe naoorlogse generatie als voor jongere immigranten uit Nederland speelt de herinnering aan de Holocaust vaak een rol. Israël als veilige haven is voor velen doorslaggevend.

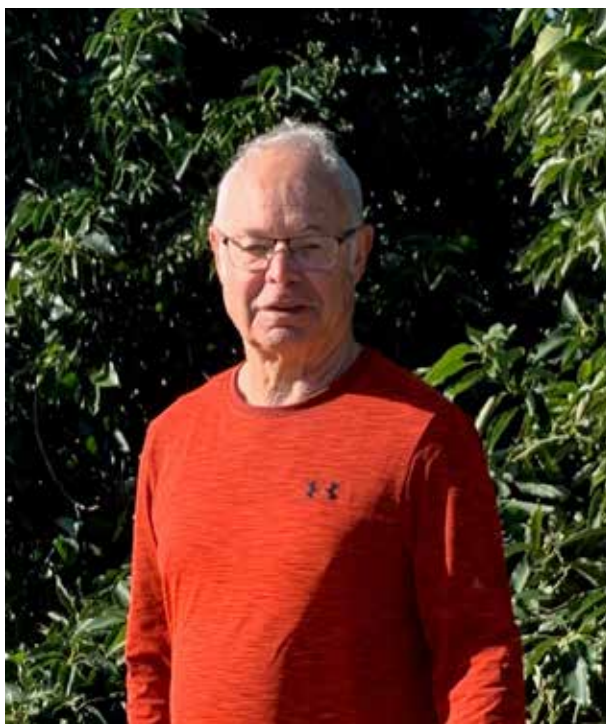
We spreken met **Rudie Cune**, een jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog in Den Haag geboren en naar Israël vertrokken in 1967, waar hij woont in kibboets Beth HaEmek. En met de 41-jarige **Bobby Rootveld** die net vorig jaar samen met zijn vrouw Sanna en hun zoon Levi, definitief de overstap maakte naar Israël. Bobby en Sanna zijn beiden musici en wonen nu in Tel Aviv.

Rudie Cune:

Ik was een jaar of tien toen onze ouders mijn jongere broer en mij vertelden dat onze oudste broer niet een echte broer was maar een neef. Mijn ouders hadden met hun broers en zusters afgesproken dat, als een van hen de oorlog niet zou overleven, hun kinderen zouden worden opgevangen door de overgebleven broers en zusters. ‘Onze broer’ was een zoon van de zus van mijn vader. Zijn ouders waren vermoord, hijzelf was ondergedoken en werd na de oorlog, hij was toen vier jaar, door mijn ouders geadopteerd. Het nieuws was voor ons niet schokkend, daar waren we nog te jong voor. Er veranderde ook weinig, hij was, en bleef, onze oudere broer.

Zoals in veel Joodse gezinnen wilden mijn ouders na de oorlog niet praten over de sjoa. Het hele oorlogsgebeuren was taboe voor ze. De vragen bleven in mijn hoofd, ik heb ze nooit durven te stellen. Mijn ouders hadden een goed leven, ze waren gelukkig met elkaar, en met ons. Pas nadat ze waren overleden ben ik me gaan verdiepen in de geschiedenis van onze familie. Om te begrijpen wat er allemaal was gebeurd tijdens die afschuwelijke oorlog. Sinds Israël bestaat kan 1940-1945 niet meer gebeuren. Mijn ouders voedden ons zionistisch op. Een eigen land betekende veiligheid, iets dat Nederland haar Joodse bewoners niet had kunnen geven. Al heel jong was ik lid van de zionistische Joodse jongerenorganisatie Haboniem.

In 1967 had ik de keuze om of in Nederland in het leger te gaan, of naar Israël te emigreren. Voor mij betekende het

Rudy Cune
in kibboets
Beth HaEmek

kiezen tussen een luxe leven zonder inhoud in Nederland of een moeilijk leven met inhoud in Israël. Ik koos voor het laatste. Op mijn twintigste ging ik op aliya. Mijn oudere broer was mij al voorgegaan en woonde in Beth Haemek, een kibboets in het noorden van het land. Ik ging daar ook wonen en ben er nooit meer weggegaan.

“Veel van mijn vrienden zijn in die jaren gesneuveld”

Een jaar nadat ik me in Israël had gevestigd moest ik in militaire dienst. Dat was tussen 1968 en 1971, een heftige tijd. Veel van mijn vrienden zijn in die jaren gesneuveld. Intens verdrietig. Het is een diepe pijn, maar niet de machteloze pijn die ik voel als ik aan de sjoa denk. Als je in Israël sneuvelt is het omdat je je voor het land hebt ingezet.

Toen ik hier kwam wonen was het land nog zo jong. Beth Haemek was nog echt een kibboets. Alle leden aten drie keer per dag samen in de eetzaal. We ontmoetten elkaar tijdens het werk, negentig procent van de leden werkte toen in de kibboets, en ook 's avonds als er iets cultureels werd georganiseerd. We hadden geen televisie, telefoon, ijskast of airconditioning. Dat gaf ook niet, want we wisten niet beter.

Vandaag is het anders en vaak vraag ik me af of het zoveel beter is. Misschien is er nu te veel. Bijna alle families koken en eten thuis. Iedereen heeft thuis televisie. Het grootste deel van de leden werkt buiten de kibboets. Je ziet elkaar minder en het sociale contact is meestal per

WhatsApp. Het klinkt wat zeurderig, maar ik mis die goede oude tijd.

Inmiddels ben ik officieel met pensioen en heb ik drie volwassen dochters. Ik ben nu op een leeftijd waarop je terugkijkt op je leven. Ik realiseer me steeds meer dat mijn leven niet los te zien is van de sjoa. Zo durf ik dingen niet uit te zoeken en ga ik confrontaties uit de weg. Ik ben dankbaar dat ik in Israël woon en ik voel me een bevoorrecht mens. 75 jaar Israël. Mazzaltov. Het is vandaag de dag geen gemakkelijk land om in te leven, maar het is mijn land en hier voel ik me vrij.

Bobby Rootveld:

Israël ... Het land zat al van jongs af aan in mijn hoofd sinds ik hoorde over de verschrikkelijke ravage die de Holocaust in mijn familie had aangericht en dat er een Joods land was. Mijn grootvader bleef als enige van onze familie over, de rest werd vermoord. Hij ging zijn hele leven onder de pijn van de Holocaust gebukt. Hij heeft altijd de wens gehad om naar Israël te gaan. Hij kocht altijd veel boomcertificaten bij het Joods Nationaal Fonds en deed donaties om Israël te steunen. Maar, mede door de pijn in zijn hart door de Holocaust, stierf hij veel te jong.

Mijn officiële voornaam is Samson, genoemd naar hem. Vanaf dat ik jong was ging ik op zoek naar de Joodse roots van onze familie.

Mijn grootvader had de familie nauwelijks iets verteld. Steeds meer puzzelstukjes vond ik online en in archieven terug. Ik ging muziek studeren aan het conservatorium van Enschede en ontmoette daar mijn toekomstige vrouw en al snel legden we ons samen toe op Joodse muziek.

Bobby, Sanna en Levi vlak na de aliya

Onderzoek Gemeente Zeist

De gemeente Zeist voert een onderzoek uit naar de feiten rond de roof van joods vastgoed en de ontrechting van joodse inwoners van Zeist in de Tweede Wereldoorlog, en naar het naoorlogse rechtsherstel voor de overlevenden en nabestaanden van de slachtoffers. De gemeente Zeist heeft een extern, onafhankelijk onderzoeker opdracht gegeven het onderzoek uit te voeren.

Het onderzoek richt zich op de eventuele rol van het gemeentebestuur in de Tweede Wereldoorlog bij de ontrechting van joodse inwoners, op de vraag of de gemeente in de oorlogsjaren zelf onroerend goed van joden heeft gekocht en hoe er na de Tweede Wereldoorlog is omgegaan met rechtsherstel en (achterstallige) heffingen zoals erfpacht, straatgeld en rioolgeld.

Naast archiefonderzoek wil de gemeente Zeist voor de volledigheid ook (voormalige) joodse inwoners van Zeist of hun familieleden, of anderen die relevante informatie hebben uitnodigen om adressen te melden die onderzocht moeten worden.

Meer informatie over het onderzoek en een formulier om een melding te doen over gemeentelijk handelen, vindt u op de website van de gemeente Zeist:
www.zeist.nl/joodsvastgoed

ZANGERES Mirjam van Dam

brengt swingende, verhalende muziekvoorstellingen.
Twee programma's die je niet mag missen:

Jewish Jazz en Hoor de vrouwen zingen

Hoor de vrouwen zingen:

25 maart Amsterdam

7 april Vught

15 april Vught

3 mei Delft

4 mei Amsterdam

7 mei Lelystad

Jewish Jazz:

2 april Naarden

23 april Amstelveen

29 april Goeree Overflakkee

30 april Valkenswaard

www.mirjamvandam.nl

**"Betrokken
mensen met
verstand van
zaken"**

Joodse GGZ: beter begrip, sneller resultaat!

Als je vastloopt in het leven is het fijn als je terecht kunt op een plek waar je begrepen wordt.

Heb jij last van depressie, angst of PTSS? Bij de Joodse GGZ van het Sinai Centrum helpen we je vooruit met effectieve behandeling van meest voorkomende psychische klachten.

Benieuwd of wij jou kunnen helpen?
Kijk op www.sinaicentrum.nl/joodseggz

info-joodseggz@sinaicentrum.nl
06 52675319 (WO & DO)

Laan van de Helende Meesters 2, Amstelveen
Berkenweg 7, Amersfoort

Sinai
centrum • Joodse GGZ

Bobby,
Sanna
en Levi
tijdens een
concert in
Jeruzalem

Hierdoor voelde ik me nog meer verbonden met de Joodse wortels van mijn familie en langzaam vonden we steeds meer publiek.

Toen maakte ik samen met mijn vrouw in 2014 de reis die mijn grootvader nooit heeft kunnen maken en leerde zo Israël kennen. Het was een bijzondere timing: We kwamen aan en kort na aankomst vlogen de raketten ons om de oren: oorlog, schuilkelders ... en tóch ... waren we allebei op slag verliefd op Israël. We maakten direct veel vrienden en ik zei tegen mijn vrouw Sanna: 'Voor het eerst voel ik me ergens écht thuis en wil ik niet verder reizen.'

"Israël is in 75 jaar
zeer veranderd, dat
horen we van velen"

Vanaf toen brachten we elk jaar zo veel mogelijk tijd in Israël door. Iedere keer als we in Israël waren werd het lastiger om weer terug naar Europa te gaan. Het viel onze vrienden en familieleden op. 'Ze zijn wel heel graag in Israël.' Inmiddels werd het in Europa, waar we toen nog woonden, steeds lastiger. We zijn musici en spelen vooral Joodse muziek. Daardoor kregen we steeds meer problemen van antisemitische aard. De politie moest zelfs een aantal malen ons huis in de gaten houden. Onze zoon Levi werd ondertussen ook verliefd op Israël. Hij zei steeds vaker dat hij er wilde wonen.

De coronapandemie zorgde voor uitstel, maar toen Sanna en ik afgelopen zomer een aanbod kregen om les te komen geven op de nieuwe afdeling van *The Israel Conservatory of Music* in Tel Aviv, wisten we dat het eindelijk zo ver was. Sinds 30 november 2022 wonen we officieel in Israël en komen we een aantal keren per jaar naar Europa om reeksen met concerten te spelen. We hebben het omgekeerd! Hier werken we aan een nieuw repertoire en doen onderzoek naar muziek tijdens de sjoa waar we dan ook weer boeken over schrijven. Israël is in 75 jaar zeer veranderd, dat horen we van velen. Wat wij al merken sinds ons eerste bezoek in 2014: het leven hier is directer dan waar dan ook ter wereld en met meer écht contact. Precies dát is wat we zochten. Natuurlijk weten we dat als iemand zegt: 'Ik ben er om 17 uur' dat het dan waarschijnlijk 19 uur wordt en dan heb je nog geluk! We moeten er inmiddels om lachen: always look on the bright side of life.

Wat wij vooral belangrijk vinden nu Israël 75 jaar bestaat is de realisatie dat het land een soort levensverzekering is die er in de jaren 1933-1945 niet was. Of je deze levensverzekering wilt gebruiken is aan jou, maar hij is er. Je weet dat je altijd een plek hebt waar je welkom bent als donkere en duistere tijden weer herrijzen. Alleen dat al geeft, bij 75 jaar Israël, het grote belang van de existentie van onze staat aan. •

Worstelen met vertrek uit Israël

De ongemakkelijke kunst van Inbar Hasson

TEKST MANJA PAUKA FOTO'S INBAR HASSON

In het keukentje van het atelier van de Israëlische beeldend kunstenaar Inbar Hasson zie ik een klein schilderijtje hangen waarop ze Anne Frank heeft geschilderd in een uniform van de IDF, het Israëlische leger. “Het is het uniform dat ik droeg tijdens mijn militaire dienst in Israël,” vertelt Inbar. “Ik geef hiermee uiting aan mijn mening dat Anne Frank de legitimatie is van de staat Israël.”

Inbar (1973) studeerde vijf jaar geleden af aan de Wacker Academie in Amsterdam, een vijfjarige opleiding tot beeldend kunstenaar. Haar mentor in het laatste studiejaar was de bekende Nederlands beeldend kunstenaar Sam Drukker. Op de academie heeft ze alles geleerd over schildertechnieken, maar in haar werken kiest ze er soms juist voor om die te negeren. Ze vindt het juist spannend als er ook bewust gemaakte foutjes in haar werk zitten.

De schilderijen van Inbar zijn meestal groot van formaat, ze combineert diverse technieken zoals schilderen, fotografie, collages en digitaal werk. Haar meest ontwikkelde serie is een project waarbij ze de portretten gebruikt die ze in de loop der jaren heeft gemaakt van diverse modellen. Ze plakt deze kleinere doeken op een groot doek, en geeft het portret een lichaam dat zich bevindt in een vaak contrasterende, en spanning oproepende scene.

Wroeging over Israël

Inbar is geboren en getogen in Israël, groeide op in een traditioneel maar vrijdenkend Joods gezin en ontmoette haar man in het leger. Ze studeerde Interieurarchitectuur

en design, plus geschiedenis van het Midden-Oosten. Met haar man ging ze naar Chicago, waar hun zoon werd geboren. Inbar vertelt dat de keuze om uit Israël te vertrekken als een egoïstische daad aanvoelde. Ze schaamde zich ervoor dat ze plezier had in Chicago, voor de makkelijke weg koos en wegliep voor haar verantwoordelijkheid jegens Israël.

**“Toch weer naar
het buitenland,
schuldgevoel ten spijt.”**

Na een paar jaar keerde ze daarom met haar gezin naar Israël terug en bouwde daar samen met een partner een goedlopende interieur designstudio op. Haar dochter Tamara werd in Israël geboren. Na een jaar of acht kwam het egoïsme weer opzetten, aldus Inbar, en wilde ze toch weer naar het buitenland, haar schuldgevoel ten spijt.

Haar man kreeg een functie aangeboden bij een in Nederland gevestigd bedrijf en zodoende kwamen ze hier terecht. Een nieuwe designstudio opzetten had nogal wat barrières, vooral door culturele verschillen. Zo is in Israël de keuken het hart van het huis, terwijl dat in Nederland de woonkamer is. Ook zijn er in de bouw veel verschillen in materialen waardoor ze hier van voren af aan zou moeten beginnen.

Kunstopleiding in Amsterdam

De ene verandering brengt de andere voort, zo vertelt Inbar. Ze besloot het over een andere boeg te gooien en schreef zich met succes in voor een kunstopleiding. Na haar afstuderen kreeg ze al snel een solo-expositie in Israël. Het balletje rolde verder doordat de Israëlische curator Ilan Wizgan haar introduceerde bij een Amsterdamse galeriehouder die haar aanbood om in de galerie in Amsterdam te exposeren. Sindsdien is KYAS Art Salon haar vaste galeriehouder. Deze exposeert haar werk en verkoopt op kunstbeurzen in Tel Aviv, Nederland en New York. Inbar vertelt dat ze veel geluk heeft gehad, want er zijn veel goede kunstenaars die deze kans niet krijgen. Ze vertelt dat bij de kunstopleidingen vrouwen in de meerderheid zijn, maar dat na een aantal jaar de mannelijke kunstenaars het meest worden gelauwerd en de meeste exposities krijgen. Van het wereldwijde budget voor kunst gaat slechts twee procent naar vrouwen, aldus Inbar.

Het is niet haar doel om een zo mooi mogelijk schilderij te maken en ook niet om de kijker een expliciete boodschap mee te geven. Thema's zoals macht, tegenstelling, disbalans tussen realiteit en verbeelding en een diepe maatschappelijke bezorgdheid houden haar bezig en komen terug in haar werk.

KUNST

Helemaal links:
*Mother and
Daughter*

*Diving
board*

Gevoel van ongemak

Ook de machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen komt vaker terug, zoals in een schilderij waarop twee mannen sushi zitten te eten vanaf een vrouw, die in een ongemakkelijke positie boven op de tafel ligt. Of het schilderij waarop een man en een vrouw zich in een kamer bevinden, de man geheel gekleed in confectiepak terwijl de vrouw in haar ondergoed in het raamkozijn zit en het lijkt alsof ze zo naar buiten kan springen. Het zijn schilderijen die een gevoel van ongemak oproepen, en daardoor heel krachtig zijn. Inbar vertelt dat mensen vaak heel heftig reageren op haar werk, van grote ontroering tot woede.

Dat effect van ongemak heeft vermoedelijk ook haar project *b_side*. Zij toont een set van serveerschalen die aan de binnenrand data weergeven van onderwerpen zoals mensenrechtenschendingen, wereldwijde ongelijkheid, racisme, seksisme en economische discrepanties. De vlakverdeling die dat oplevert ziet er aan de buitenkant uit als mooie gekleurde vlakken, de confronterende data komen pas tevoorschijn als de schaal is leeggegeten. Ook hier gaan diepe ernst en humor hand in hand. Inbar vertelt dat ze Nederland een heel fijn land vindt om te leven en dat ze de Nederlands Joodse gemeenschap goed leerde kennen toen ze als vrijwilliger actief was bij de opvang van Oekraïense Joodse vluchtelingen in Amstelveen. Ze heeft daar tolerante en ruimdenkende mensen ontmoet en er ook enkele vriendschappen aan overgehouden.

“In Nederland hebben de Joden ook de ruimte om zich om anderen te bekommeren. In Israël zijn de spanning en de noodzaak van controle zo hoog dat we alleen onszelf kunnen helpen,” aldus Inbar. Ook ziet ze dat Nederlandse Joden vaak positiever zijn ten aanzien van Israël dan de Israëli's zelf. •

Veel van haar schilderijen zijn te zien op haar website www.inbarhasson.com

Jacob Israël de Haan

Teleurgestelde zionist en romanticus

TEKST KARIEN ANSTADT

Meer dan een eeuw nadat hij het schreef, blijft een van de bekendste kwatrijnen van Jacob Israël de Haan voor veel Nederlandse Joden herkenbaar: Die te Amsterdam vaak zei: ‘Jeruzalem’ en naar Jeruzalem gedreven kwam, hij zegt met een mijmrende stem: ‘Amsterdam, Amsterdam.’

De bekende schrijver, dichter en jurist voelde zich in meerdere opzichten verscheurd.

Het leven van Jacob Israël de Haan (1881-1924) was er een van passies en maatschappelijke betrokkenheid, waarin literatuur, Jodendom en zijn homoseksuele geaardheid een belangrijke rol speelden. Zijn rusteloze geestelijke zoektocht begin twintigste eeuw bracht hem als zionist in 1919 naar

Palestina. Daar werd hij op 30 juni 1924 als inmiddels anti-zionist vermoord door Avraham Tehomi, lid van de paramilitaire Haganah, de gewapende tak van de Jisjoev, de Joodse staat in wording, en de voorloper van het huidige Israëlische leger.

Hij stierf ver van het Drentse Smilde, waar hij eind negentiende eeuw niet lang na zijn eveneens begaafde zus Carolina (later bekend als schrijfster Carrie van Bruggen) werd geboren. Hun vader Izak werd op latere leeftijd leraar bij de Joodse gemeente, achtereenvolgens

in Smilde, Gorredijk en Zaandam, maar verdiende weinig en leed onder zijn afhankelijkheid van de parnassim (bestuurders van de synagoge).

Beide kinderen maakten zich, eenmaal volwassen, los uit een milieu dat zij als beperkend ervoeren maar tegelijkertijd was er bij beiden later in hun leven ook een gevoel van nostalgie. Jacob Israël ging naar de kweekschool en was aanvankelijk werkzaam als onderwijzer aan een volksschool in Amsterdam. Later studeerde hij rechten en werd literair actief.

Identiteit

Is het vraagstuk van identiteit van alle tijden? Voor Jacob Israël de Haan lijkt die zoektocht een rode draad in zijn leven. Maar je moet deze wel in de context van zijn tijd plaatsen.

Hij was een sociaal bewogen, authentiek mens en lid van de sociaaldemocratische SDAP tot de controverses rond zijn eerste boek de banden met die partij verstoorden. In 1904 komt namelijk *Pijpelijntjes* uit, een roman over twee vrienden die in de Pijp wonen en een homo-erotische relatie hebben. De open manier waarop De Haan deze relatie beschrijft veroorzaakt een schok in de maatschappij en ook in de intellectuele wereld van die tijd. De arts Arnold Alletrino, die duidelijk model staat voor een van de twee beschreven vrienden, De Haan zelf staat voor de andere jongen model, is woedend en koopt de hele eerste oplage op.

“Een gevaar
voor de jeugd”

Homoseksualiteit werd destijds door een meerderheid als pervers gezien en er zo beeldend over schrijven was not done. Door de krant *Het Volk*, gelieerd aan de SDAP waar hij de jeugdrubriek voor verzorgde, wordt hij ineens als een gevaar voor de jeugd gezien en door hoofdredacteur P.L. Tak ontslagen.

De Haan laat het er niet bij zitten en voert een heftige polemiek met Tak. Hij verdedigt zijn roman in die zin dat het om literatuur gaat en dat deze niets te maken

heeft met hoe hij maatschappelijk functioneert. Maar hij komt wel alleen te staan, veel collega-auteurs met wie hij vriendschappelijk contact onderhoudt, zoals Willem Kloos, Frederik van Eeden en Albert Verwey, zijn eveneens geschokt en wijzen zijn roman af. De hele gang van zaken betekent ook dat hij breekt met de SDAP.

Hij blijft echter een vechter voor sociale rechtvaardigheid. In 1912 maakt hij een reis naar tsaristisch Rusland en ontdekt de erbarmelijke situatie in de gevangenissen en met name van politieke gevangenen. Terug in Nederland schrijft hij daarover het boek *In Russische gevangenissen* en richt samen met betrokken politici een comité op om Engeland en Frankrijk, toenmalige bondgenoten van Rusland, ertoe te bewegen protest aan te tekenen.

De weg terug naar het Jodendom

De Haan worstelt met zijn homoseksualiteit. Als zoveel homoseksuelen in die tijd sluit hij een verstandshuwelijk met de kinderarts Johanna van Maarseveen. Gedesillusionerd door zijn ervaringen met Het Volk en de SDAP zoekt hij weer de geborgenheid van het Jodendom van zijn jeugd. In 1915 komt zijn dichtbundel *Het Joodsche Lied* uit. Hij wordt zionist, maar wel een religieuze zionist. Gaandeweg wordt hij orthodoxer. In 1919 vertrekt hij naar Palestina, dan onder Brits mandaat, en wordt docent rechten aan de Government Law School van Jeruzalem. Van daaruit schrijft hij in feuilletonvorm reisverslagen voor het Algemeen Handelsblad.

“De strijd tussen zinnelijke verleidingen en schoonheid en heiligheid”

Na een tijd echter raakt De Haan teleurgesteld in zijn romantische verwachtingen. Hij heeft een staat voor ogen waarbinnen Joden en Arabieren broederlijk naast elkaar leven, zoals dat vroeger het geval zou zijn geweest, en merkt dat de seculiere zionisten een andere staat voor ogen hebben. Hij ziet hoe de spanningen en onderlinge haat tussen Joden en Arabieren toenemen. Daarvoor was hij niet naar Palestina en Jeruzalem gekomen, de heilige stad, die hem zo inspireerde. In 1923 sluit hij zich aan bij de antizionistische orthodoxe beweging Agoedath Israël, de beweging die niet zelf wil ingrijpen in het lot van de Joden, maar op de Messias wacht.

Met zijn scherpe schrijverspen bindt hij de strijd aan met de seculiere zionisten en het bestuur van de Britten, wat hem niet in dank wordt afgenomen. Men ziet hem hoe langer hoe meer als een gevaar voor de zionistische zaak. In juni 1924 hoort de leiding van de paramilitaire zionistische organisatie Haganah dat De Haan van plan is om met een orthodoxe delegatie naar Londen te reizen om daar de rechten van de orthodoxe Joden te bepleiten en te protesteren tegen het nepotisme binnen het Britse bestuur. Dat is voor de Haganah de druppel die de emmer doet overlopen en deze besluit om De Haan te liquideren. Op 30 juni

1924 wordt hij door Avraham Tehomi doodgeschoten. Zijn dood zaait een nieuwe verdeeldheid. De orthodoxe gemeenschap is ontsteld en diepbedroefd, zeker vijftienduizend mensen wonen zijn begrafenis op de Olijfberg bij. Door deze gemeenschap wordt hij tot op de dag van vandaag geëerd. Maar de Haganah is opgelucht.

Brieven uit Jeruzalem

In 1941 publiceert uitgeverij Joachimsthal een deel van de brieven die twintig jaar eerder in het Handelsblad waren verschenen in boekvorm met de titel *Brieven uit Jeruzalem*, met een ontroerend voorwoord van de dichter David Koker.

In deze brieven leer je ook de romanticus De Haan beter kennen. Hij beschrijft het religieuze leven, het

Jacob Israël de Haan, door G. Krikorian Jeruzalem, ca. 1919-1924

dagelijks leven, niet alleen van Joden, maar ook van Arabieren. Het leven in het Jeruzalem van de twintiger jaren van de twintigste eeuw, zoals hij het beleeft. Over zijn vriendschappen, ook met Arabieren. Hij vertelt over zijn bezoeken aan de Klaagmuur en de strijd die hij voert tussen zinnelijke verleidingen en schoonheid en heiligheid. Hij neemt je vooral ook mee op de wandelingen die hij maakt. De sfeer die hij oproept met zijn archaisch taalgebruik en de beschrijvingen van het landschap hebben nu en dan iets magisch. Je bent in een andere wereld. •

“Er is een genuanceerd geluid nodig”

Ronny Naftaniel: Kritische vriend van Israël?

TEKST MARGALITH KLEIJWEGT

“Ik ben in hetzelfde jaar geboren als Israël, ja, we worden allebei vijfenzeventig dit jaar. In mijn jonge jaren was ik niet zo met Israël bezig, ik zat ook niet bij een zionistische jongerenvereniging.”

Ronny Naftaniel, uitgegroeid tot Mister Israël in Nederland, kijkt terug: “Ik was politiek breder geëngageerd, ik demonstreerde in een wit spijkerpak tegen de oorlog in Vietnam en ging naar provo bijeenkomsten. Ik was een beetje een buitenbeentje op het Amsterdams Lyceum waar voornamelijk keurige kinderen zaten.”

Inmiddels is Naftaniel alweer decennia een gerespecteerd lid van het establishment en al net zo lang een belangrijke stem in Joods Nederland. Bijna zijn hele werkzame leven werkte hij bij het CIDI, het Centrum Informatie en Documentatie Israël, waarvan drieëndertig jaar als directeur. In 2013 ging hij met pensioen.

We spreken elkaar bij hem thuis in Amsterdam-Zuid. Af en toe wordt het gesprek onderbroken door vriendelijke loodgieters die op zoek zijn naar de oorzaak van een lek in het plafond van de woonkamer. Naftaniel pakt de draad van het gesprek na een onderbreking moeiteloos weer op.

“Pff ... wat een vermoeiend land.”

— *Wanneer ging je voor het eerst naar Israël?*

“In 1968, samen met een vriendinnetje. We hadden een tent mee en gingen kamperen. Later hebben we ook in een kibboets gezeten, maar voor zo’n manier van leven ben ik te individualistisch. Allemaal tegelijk opstaan, gezamenlijk eten, samen katoen plukken in het veld, nee, dat was niets voor me. Het land vond ik mooi en boeiend. Mijn ouders waren er nog nooit geweest, ik heb ze bewogen ernaartoe te gaan. Mijn moeder kwam idolaat terug en mijn vader zuchtte en zei: “Pff wat een vermoeiend land.” Beiden hadden gelijk.”

Schok van de Jom Kipoer-oorlog

In december 1973 richtte Naftaniel samen met anderen de Werkgroep Israël op. Hij was zich “rot geschrokken” door de aanval van Egypte en Syrië op Israël, uitgerekend op Jom Kipoer. Israël had steun nodig. De werkgroep bepleitte een twee-staten oplossing, in die tijd werd daar nog in geloofd. Deze vrijwilligersfunctie effende het pad voor Naftaniels latere rol als belangenbehartiger van Israël.

— *Als iemand je tijdens je studie had gezegd dat je Mister Israël zou worden, of, zoals de Volkskrant wat spottend schreef: ‘De onvermoeibare beschermer van de Joodse ziel’, wat had je dan gezegd?*

“Dat had ik absoluut niet geloofd, het is zo gelopen. Ik heb van alles gedaan, ik nam de zaak van mijn vader over toen hij dement werd. Hij dreef een handel in meubelen, sigarenbandjes bijvoorbeeld, bedoeld voor de sigarenindustrie. Daarnaast gaf ik les op een sociale academie. Ik had het druk en was ook nog een goede student, ik ben *cum laude* afgestudeerd in economie en de verwachting was dat ik in het bedrijfsleven terecht zou komen.” Maar Naftaniel ging vol overtuiging bij het CIDI aan de slag. “Ik volgde mijn hart.”

— *Hoe trof je het CIDI aan?*

“In het begin was het zeker pionieren. We zaten in een

Ronny Naftaniel tijdens de Kristalnacht herdenking in de Snoge, 2021, foto Dirk Spits

klein kantoortje waar voortdurend lekkage was. Er waren een secretaresse en een documentalist, de voorzitter was professor David Simons, een belangrijk rechtsgeleerde die de Nederlandse grondwet nog heeft herzien.”

Bob Levisson, een prominent liberaal leider binnen het Jodendom, was een van de oprichters en de eerste directeur van het CIDI. Het centrum was een reactie op de veranderende standpuntbepaling van de Nederlandse regering door de Jom Kipoer-oorlog. Nederland stond nog achter Israël, legt Naftaniel uit, maar de olieboycot waarmee Arabische landen westerse landen die Israël steunden straffen, leidde tot de eeuwige koopman-dominee strijd. Wel achter Israël gaan staan, maar het mocht niet te veel kosten.

Het CIDI werd en wordt betaald met particulier geld,

destijds voornamelijk door de Haags Joodse gemeenschap, vertelt Naftaniel, allemaal een beetje chic. “Zo opereerden we ook, er werden keurige brieven aan Kamerleden geschreven waarin werd gesteld dat ze ‘het niet helemaal bij het rechte eind hadden’, konden ze de kwestie niet eens vanuit een ander perspectief bekijken.”

— *Hoe bereidde je je voor op je nieuwe functie?*

“Door me heel goed in te lezen, veel te studeren en de geschiedenis van Israël goed te leren kennen. Er waren in die tijd internationale clubs waar we mee samenwerkten, zoals de Israel British Israel Public Affairs Committee, een Engelse pro-Israël club die in 1999 werd opgeheven door gebrek aan fondsen.”

Kranten waren in het pre-internet tijdperk op zoek naar meer informatie. Naftaniel kwam op radio en televisie en schreef regelmatig opiniestukken die moeiteloos werden geplaatst. “Er was grote behoefte aan informatie. Nu, met Facebook en Twitter, is elke burger een journalist en een foto gaat binnen een minuut de wereld over.”

"Ik denk dat er zonder Israël nauwelijks nog Joden zouden zijn."

Een van zijn belangrijkste wapenfeiten is dat hij in de jaren zeventig het bestaan van niet-Jood verklaringen onthulde. Arabische landen riepen westerse bedrijven op tot een boycot van Joodse producten, en ze lieten alleen nog westerse werknemers toe die een niet-Jood-verklaring konden overleggen. Ook Nederlandse bedrijven deden hier aan mee. De onthullingen van Naftaniel werden in Vrij Nederland gepubliceerd waarna er een storm van verontwaardiging volgde. Zijn bevindingen leidden tot een parlementair onderzoek en vervolgens tot wettelijke maatregelen.

Antisemitisme en opkomen voor Joden

Het CIDI groeide intussen gestaag door en het Haags bureau kreeg steeds meer aanzien. Had het CIDI aanvankelijk de taak om de positie van Israël beter voor het voetlicht te brengen, daar voegde Naftaniel de strijd tegen antisemitisme en tegen racisme aan toe: “Twee componenten die vaak samengaan, het was, en is, pure noodzaak je daartegen te keren.”

— *Je ging twee tot drie keer per jaar naar Israël. Wilde je er zelf niet gaan wonen?*

Ik heb ooit wel gedacht dat ik die stap zou zetten als ik gepensioneerd was. Een huis kopen en er dan een paar maanden per jaar naartoe. Maar we hebben hier vier kinderen en zeven kleinkinderen, dan zou je wel gek zijn om te vertrekken en daar dacht mijn vrouw hetzelfde over. Bovendien dacht ik dat ik hier ook nuttig werk kon verrichten.”

— *Wat betekent Israël voor je?*

“Dankzij Israël kan de Joodse gemeenschap overleven, het is de garantie van het Joodse voortbestaan, een staat die hoe dan ook opkomt voor het recht van Joden. Ik denk dat er zonder Israël nauwelijks nog Joden zouden zijn. Allereerst omdat Joden in de diaspora nooit een Joods politieke vuist kunnen maken. Daar heb je een staatsapparaat voor nodig, een leger, internationale organisaties, je moet als Joodse gemeenschap voor je rechten kunnen opkomen. Als je vindt dat je een volk bent, wat ik vind, dan heb je recht op een eigen staat en die moet voor jouw belangen en rechten opkomen en dat heeft Israël al die jaren gedaan.”

— *Maar Joden kunnen hier ook leven en kinderen krijgen. Je koppelt de noodzaak van een staat aan continuïteit.*

“Zeker, in jouw voorbeeld blijven er misschien kleine Joodse gemeenschappen over, maar die zijn toch overgeleverd aan wat voor systeem, regering er toevallig is. Niemand garandeert mij dat antisemitisme niet opnieuw toeslaat en dat het niet opnieuw fysiek bedreigend wordt voor de Joodse gemeenschap. De paar keer dat het recent heftig werd voor Joden, zoals in Rusland tijdens de communistische periode, was het Israël dat via allerlei manieren heeft geprobeerd de Joden te helpen met het zoeken van contact, het smokkelen van gebedenboeken, en met opvang. Het toelaten van Joden uit Ethiopië is ook ontzettend belangrijk geweest.”

— *Waar ben je het meest trots op?*

“Op de Maror onderhandelingen over de Joodse tegoeden, die ik met de overheid, banken en verzekeraars voerde. Ik had ook hele lange intensieve gesprekken met de regering en met de beurs. Opmerkelijk is dat, ondanks dat iedereen toch behoorlijk door het stof moest gaan, grote sommen geld moest overdragen, we nog altijd een goede relatie met elkaar hebben. Alle partijen kregen gaandeweg meer begrip voor de grote problemen die Joden na de Tweede Wereldoorlog tegenkwamen. Joden die niet meer in hun huis konden, die al hun spullen kwijt waren. In verschillende steden wordt nog steeds onderzoek gedaan naar Joods huizenbezit. En naar gemeenten die na de oorlog heffingen oplegden aan Joden die ondergedoken zaten terwijl er nazi's in hun huis woonden. Volstrekt immoreel. Daar ben ik tot op de dag van vandaag mee bezig. Dat werk houdt me van de straat.”

Politieke dilemma's

Ik vraag hem of het met de nieuwe Israëlische regering niet lastig is om een positief verhaal over Israël te vertellen? Naftaniel, heel actief op Twitter en Facebook waar hij zijn zorgen uit over de rechtse ramkoers, zeker waar het de uitholling van de rechtsstaat betreft, heeft hoop dat het tij zal keren.

Hij maakt een vergelijking met Menachem Begin die in 1977 in Israël aan de macht kwam nadat er dertig jaar een socialistische regering was geweest. “Dat was een schok. Het eerste wat hij deed na zijn verkiezingsoverwinning was dansen met de torarol in een Israëlische nederzetting, waarmee hij aangaf dat er een ander beleid zou komen. Ik moest op de radio uitleg geven en was somber. In de auto terug zei ik tegen mijn vrouw Jet: ‘Ik weet niet of ik bij het CIDI blijf want met deze regering kan ik niet uit de voeten. Maar het is ook Menachem Begin geweest die vrede met Egypte heeft gesloten en het is onder hem geweest dat de eerste Camp David onderhandelingen plaatsvonden, ook met Palestijnen. Het leidde niet tot iets, maar Begin, die zich voordien tegen de Palestijnen keerde, had het opeens over de legitieme rechten van het Palestijnse volk.”

"Geen elementen in het beleid die ik met verve zou durven verdedigen."

"Dus ja, op dit moment is de situatie in Israël heel moeilijk. Er zijn ook geen elementen in het beleid die ik met verve zou durven verdedigen. Vooral de scheiding der machten, de trias politica, wordt bedreigd." Het rechtse geluid is nog nooit zo extreem geweest. Minister van veiligheid Itamar Ben Gvir, leider van de partij Joodse Kracht, werd afgewezen voor militaire dienst omdat hij te extremistisch zou zijn. En Avi Maoz, leider van eenmansfractie Naom, wordt door liberale media

"Nee, ik hou niet van politici die corrupt zijn, daar sta ik ver van. Vanuit mijn trotse pro-Israël gevoel heb ik met deze regering niets op." Toch geeft Naftaniel, denkend aan de tijd met Begin, de hoop zeker niet op. "De meeste Nederlanders zeggen dat deze regering catastrofaal is voor het Israëlisch-Palestijnse vraagstuk, dan zeg ik: dat weet ik zo net nog niet. Dat wil ik nog wel even zien."

— *Zullen Nederlandse Joden zich door deze regering anders tot Israël verhouden?*

Ja ik ben bang dat het veel Joden onverschilliger zal maken, in Amerika zie je dat al gebeuren. De liberale waarden die Israël altijd hoog heeft gehouden staan onder druk. Israël is een mengelmoes van culturen, maar het was leven en laten leven."

omschreven als een 'homofobe, racistische vrouwenhater.' Maar de regeringsplannen die de meeste kritiek krijgen betreffen de rechtsstaat. Een meerderheid van het parlement moet straks wetten waarvan het Hoogerechtshof oordeelt dat die in strijd zijn met de basiswetten, alsnog kunnen aannemen. Premier Benjamin Netanyahu zegt dat de hervorming nodig is 'om de balans tussen de machten te herstellen'. Het Hof zou zich de afgelopen decennia te veel met besluitvorming hebben bemoeid.

— *Wil je graag optimistisch zijn? Dat Begin zo opereerde was misschien een verrassing, maar Netanyahu kennen we toch al langer?*

"Vergeet niet dat in de tijd dat hij premier was, het aantal gewapende treffens tussen Israël en Palestijnen uitermate gering was. Hij sloot in 2020 ook de Abraham akkoorden met de Arabische Emiraten en Bahrein."

— *Streep je dat af tegen het feit dat hij corrupt was en om een rechtszaak te voorkomen uit eigen belang voor deze regering koos?*

"Op het moment dat je de liberale waarden aantast, zegt een groot deel van de Joodse gemeenschap: toedelo, hier hebben wij geen zin in."

— *Zou je Nederlandse Joden nu juist niet moeten aansporen om zich uit te spreken, om in actie te komen? Net als jij vijftig jaar geleden deed met Werkgroep Israël?*

Nu het echt moeilijk wordt heeft Israël juist zijn vrienden nodig, vindt Naftaniel, en mag je het land niet in de steek laten. Na enig nadenken zegt hij met nadruk: "Er is een genuanceerd geluid nodig. Wij staan achter Israël, wij vinden allemaal dat het land er moet zijn en we zijn er ook trots op. Maar we willen ook dat de rechtsstaat goed wordt beschermd. Zo'n beweging van kritische vrienden zou zeker goed zijn. Daar ligt een dankbare taak en ik ben ervan overtuigd dat zo'n geluid er zal komen." •

Ronny Naftaniel op de Dam in 2022 bij de demonstratie tegen de oorlog in Oekraïne.

Krantz in de Golf

TEKST FERRY BIEDERMANN

“K om dit jaar maar niet, Shlomo,” bromde een uitgeput ogende en er opeens twintig jaar ouder uitziende Michael Bromberg via de videoverbinding vanuit Israël.

Rabbin Shlomo Krantz, tot-dan-toe nog verkerend in een plezierige roes van wijn en de aangenaam voorspelbare wekelijkse conversatie met zijn oudste vriend, schrok ervan op. “Wat bedoel je? Dat ik niet kom voor Jom Ha’atsma’ot? Ik kom ieder jaar als het kan, wil je me niet zien of zo?”

Bromberg, hoogleraar supplementaire bio-ethiek aan de universiteit van Bat Yam, zuchtte diep. “Dat is het niet, Shlomo, maar je gaat je deze keer alleen maar nog meer ergeren, met de huidige situatie. Ik denk er zelfs over om het te skippen dit jaar. Misschien kunnen we voor de verandering weer eens in Amsterdam afspreken, dan kom ik met Michal en de kinderen een weekje bij jou hangen. Ik heb eigenlijk geen zin om die 75 jaar Israël hier te vieren.”

Krantz was diep geschokt, Bromberg had wel kritiek op de regering, ging ook steevast demonstreren, maar was honderd procent voor Israël, door dik en dun. Vaak vormde Krantz het doelwit van zijn venijnige verwijten aan het adres van de ‘pacifistische stuurlui aan wal in het verre en veilige Nederland’. Andere keren verweet zijn vriend hem juist blindheid voor de gevaren die er voor Joden zouden schuilen in Europa en ontkenning dat alleen Israël voor ze opkwam. Dat Bromberg nu zijn twijfels uitsprak, gaf hem echter geen gevoel van voldoening, het beangstigde Krantz eerder.

“Jij noemt me een naïeve peacenik, ik jou een gemankeerde veldmaarschalk.”

“Nou, nou, Miesj, dat zal toch allemaal wel meevallen?” poogde Krantz zijn vriend op te beuren. “Wat is er nu wezenlijk veranderd? Bibi is weer premier, er zitten weer kolonisten in de regering, alles is weer bij het oude. Als ik bij jullie ben met de hele chewre vliegen we elkaar allemaal weer aan, zoals vanouds. Jij noemt me dan een naïeve peacenik, ik jou een gemankeerde

veldmaarschalk, de rest gaat weer met woorden smijten als cryptofascist, antisemiet en terroristen-troetelaar en voordat je het weet is het weer ouderwets gezellig!”

Bromberg lachte zwakjes over de videoverbinding. “Leuk geprobeerd, Shlomo, maar zoals gewoonlijk heb je weer geen enkel gevoel voor wat er hier echt gebeurt. Alleen nu ben je te optimistisch, terwijl je anders te zwartgallig bent.” Krantz hield zich in en wees zijn vriend er maar niet op dat al zijn zwartgallige voorspellingen dus wel aan het uitkomen waren. Die munitie zou later nog wel eens goed van pas komen. Terwijl hij langzaam aan zijn glas wijn lurkte, brak hij zich het hoofd over hoe hij Bromberg kon opvrolijken. Opeens schoot hem een verhaal te binnen dat zijn vriend Mo hem in een krant uit de Emiraten had laten zien.

“Miesj, ik heb de oplossing,” riep hij luid tegen het scherm in zijn kantoor. “Momentje, ik heb het zo.” Op zijn tablet, die naast hem lag, ging hij meteen het verhaal opzoeken. Vanuit Israël volgde Bromberg enigszins vermoeid het energieke getik van Krantz dat

gepaard ging met kreten als “waar was het nou?” en “dit moet het toch zijn” en “nou ja, moet ik het maar aan Mo vragen?” en uiteindelijk, “aha, ik wist het, zie je wel, dit is het. Ik stuur het je meteen op de app.”

Nadat ook Bromberg tijd had gehad om het verhaal te lezen, vroeg Krantz hem ongeduldig, “Noe, wat denk je? Jom Ha’atsma’oet in Israël, maar toch niet in Israël?” Als hij gedacht had dat zijn vriend de humor van het verhaal zou inzien, dan kwam Krantz bedrogen uit. “Hmmm, ik zie er wel wat in, helemaal geen gek idee,” bromde Bromberg. Nu voelde Krantz zich nog verder uit het veld geslagen. “Miesj, kom op, dit moet een grap zijn. Geloof je nou echt dat ze voor de kust van Dubai een hele replica van Israël gaan maken, met alles erop en eraan? Ik weet dat ze daar van grote projecten houden, maar dit is toch een beetje van de gekke?”

Bromberg wuifde de opmerkingen van Krantz weg. “Geloven? Sterker nog, ik weet dat het waar is. Ze hebben collega’s van me op de universiteit al een paar jaar geleden om input gevraagd, daar zijn miljoenencontracten mee gemoeid. Meteen na die Abraham-akkoorden zijn ze aan de slag gegaan, ik was het helemaal vergeten. Volgens mij komt het te liggen naast die palm en die wereldkaart die ze daar op zee hebben aangelegd. Ik geloof dat ze het The Holy Land noemen.”

“Waar beter dan in een volslagen fantasiewereld?”

Nu was het de beurt van Krantz om zich mismoedig te voelen, zijn slapen begonnen te bonzen en zelfs zijn glas wijn interesseerde hem niet meer. “Maar dat is toch vreselijk, ik dacht dat het een grap was. Er stond zelfs dat het zogenaamd hyperrealistisch zou zijn, met een veganistisch restaurant dat het Hoog Gerechtshof zou heten en een onderzeebootcruise die de Bibi-experience heet.”

Vanuit Israël was het nu Bromberg die meewarig moest lachen om Krantz. “Shlomo, ik begrijp ook wel dat het alleen maar gaat om een 7-sterren luxe resort, al zij het van vrij enorme afmetingen. Ik bedoel alleen maar dat we ons daar lekker bij de opening kunnen laten verwennen, ik kan denk ik wel VIP-kaarten scoren. Zo vermijden we al dat gedoe hier, maar doen we er toch wat aan op een andere manier.”

Krantz begon zich weer beter te voelen. Hij had er al mee zitten worstelen hoe hij deze keer Jom Ha’atsma’oet zou vieren en nu was er een perfecte oplossing: Waar beter dan in een volslagen fantasiewereld? •

E-learning voor zorgprofessionals over de tweede generatie

Hoe ondersteun je Joodse cliënten van de tweede generatie? JMW en Movisie hebben hierover een e-learning ontwikkeld voor reguliere zorg- en welzijnsprofessionals. Zodat deze professionals vragen en behoeften eerder signaleren en beter weten hoe zij kunnen ondersteunen of doorverwijzen.

Wat hebben hulpverleners nodig om Joodse cliënten een gevoel van geborgenheid en veiligheid te bieden? Wat is de invloed van de Joodse identiteit op hun hulpvraag? Hoe stel je medewerkers in staat om aan een half woord genoeg te hebben? En welke impact heeft het oorlogsverleden van de ouders op de cliënt?

Gratis te volgen!

De e-learning is vanaf de eerste week van april 2023 te vinden op www.movisieacademie.nl.

We zijn erg benieuwd naar de reactie van zorg- en welzijnsprofessionals. Laat ons horen wat je ervan vindt. Je kunt ons vinden op www.joodswelzijn.nl.

Zionisten en pioniers in de mediene

Orthodoxe weerstand en agrarische opleidingen

TEKST KARIEN ANSTADT EN PATRICK STERNFELD

Het zionisme kwam in Nederland organisatorisch, zij het niet qua aanhang, snel van de grond. Zionisten togen al voor de oprichting van de Nederlandse Zionistenbond naar de provincie, de mediene. Dat stuitte aanvankelijk juist daar, buiten de grote steden met hun meer geseculariseerde Joodse bevolking, vaker op weerstand van de traditionele Joodse orthodoxie.

Theodor Herzl belegde het eerste zionistische congres in Basel in 1897. Zelfs voor de oprichting in 1899 van de Nederlandse Zionistenbond (NZB) werden de afgevaardigden tijdens het tweede zionistische congres in 1898 opgeroepen om ook de Joodse gemeenten en instellingen in de mediene warm te maken voor het zionisme. Zij gaven gehoor aan die opdracht en gingen op diverse plekken in het land lezingen houden.

Toegangs-
kaartje eerste
zionistisch
congres, 1897.

De traditionele Joodse orthodoxie was daar vaak niet van gediend. Binnen de Joodse orthodoxie huldigde men de opvatting dat slechts de komst van de Messias de diaspora zou kunnen opheffen. Velen van hen zagen de zionisten bovendien als seculiere Joden en dus als een gevaar voor het traditionele religieuze leven.

Richtingenstrijd

Zo brak er rond 1909 een conflict uit tussen Joodse bestuurders toen de antizionistische opperrabbijn Eliazer Hamburg in Groningen sollicitant Isidore Hen, lid van de Nederlandse Zionistenbond, afwees. Hen solliciteerde vanuit Hilversum naar de functie van voorzanger in Groningen maar opperrabbijn Hamburg stelde als eis dat hij zijn zionistische ideeën niet zou uitdragen. Hen weigerde dat.

In Joodse kring werd vervolgens fel gedebatteerd door voor en tegenstanders van dit besluit. Ook de schrijfster Carry van Bruggen, geen zionist, mengde zich in het publieke debat en trok partij voor Hen. Het ging erom

dat velen, ook in de georganiseerde Joodse wereld, van mening waren dat er binnen de Joodse besturen en kerkenraden ook plaats moest zijn voor zionisten.

In Van Bruggens roman *Het huisje aan de sloot* (1921) waarin door de ogen van een klein meisje het Joodse leven in de kleine kille Zaandam wordt beschreven, komt een scène voor waarin hulponderwijzer David Denneboom enthousiast over het Heilige Land vertelt en op wat voor manier de Joden daar naar terug zouden kunnen

keren: “Toen ineens ... wat waren ze geschrokken, niemand had hem uit de achterdeur en over het gras horen koomen ...daar stond mijnheer Snoek achter de kring, juist tegenover David Denneboom en over hun hoofden heen kwam zijn stem, bijna boos. ‘Dat kunnen geen mensen, dat kan alleen de Mosjieg’.”

Sterke identificatie met Nederland

Toch wonnen de zionisten terrein. In 1911 gaf de NZB aan dat er nu ook enkele zionisten zaten in de kerkenraden in Rotterdam, Utrecht, Nijmegen, Amersfoort, Arnhem, Assen en Coevorden.

Het aanvankelijke gebrek aan enthousiasme had nog een andere reden. Nadat de Joden in Nederland burgerlijk werden gelijkgesteld (1796) was er in de 19de eeuw een ontwikkeling op gang gekomen van sterke identificatie met Nederland. De Joden hadden al een sterke band met de Oranjes. Zij voelden zich niet langer Nederlandse Joden maar Joodse Nederlanders. Er waren dorpjes waar Joodse vrouwen zelfs in de gangbare klederdracht liepen.

Zionisme vond men, dat was wat voor de Oost-Europese Joden die onder vervolging te lijden hadden. Met de opkomst van het fascisme in Duitsland en de komst van

De Balfour-declaration tijdens het Brits mandaat (2 november 1917), neerkomend op een toezegging tot de stichting van een nationaal tehuis voor het Joodse volk, betekende een extra stimulans voor de zionistische beweging.

“Balfour-declaration,
extra stimulans voor de
zionistische beweging.”

Groep pioniers
op het dak van
Beth Chaloets
in Deventer,
1940

Duits-Joodse vluchtelingen, nam bij velen het gevoel van vanzelfsprekende veiligheid af en de belangstelling voor het zionisme toe.

In totaal zouden zo'n 75.000, voornamelijk socialistisch georiënteerde Joden uit Midden-en Oost-Europa, in het volgens hen onontgonnen land de basis leggen voor de eerste kibboetsen. Een succesvolle toekomst voor de

immigranten hing, zoveel was echter duidelijk, af van een gedege kennis op het gebied van land- en tuinbouw. Met dit voor ogen kwam in Europa een beweging van de grond, de Hachsjava, voornamelijk gericht op jongeren om daarin in praktische zin te voorzien. Een afgeronde Hachsjava opleiding werd een vereiste om Palestina te mogen betreden.

Joodse pioniers in Nederland

Ook in Nederland ontstonden door heel het land initiatieven tot het oprichten van opleidingen, gebaseerd op verschillende categorieën zoals levensbeschouwelijke grondslag. De stichting van de eerste opleiding, op zionistische leest geschoeid, vond plaats in 1918 (Ru Cohen) met als centrum ervan het Verenigingsgebouw Beth Chaloets in Deventer.

De opleiding bestond niet alleen uit landbouw maar ook uit diverse vakken die noodzakelijk waren voor het agrarische leven in zijn geheel, bijvoorbeeld monteurswerk. Bovendien leerde men Hebreeuws. De leerlingen, tegen 1940 zo'n 250, werden bij boeren door heel het land ondergebracht om praktische ervaring op te doen.

“Chaloetsiem, een gemakkelijke prooi voor de bezetter.”

In 1933 zette de religieus-zionistische Mizrahi beweging ook een religieus georiënteerde Hachsjava op. Onder de naam Dath-va Eretz (Geloof en Land), richtte de beweging in Franeke* en in Beverwijk twee kibboetsen op. Gelijktijdig was er de oprichting van een orthodoxe, niet-zionistische variant door Agoedath Jisrael in Tweekelo (Enschede) met de ingebruikname van een villa: Haimers Esch. Deze beweging was niet uit op een Joodse staat maar op een Joods religieus leven op de heilige plaatsen. Voor jongeren onder de 18 werden in Gouda (1939) in de Catharinahoeve de Joodse Jeugdfarm en in Loosdrecht Paviljoen Loosdrechtse Rading opgezet.

Vluchtelingen, bezetting en vernietiging

Met de opkomst van het fascisme in de jaren dertig begonnen veel Joodse vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk naar Nederland te komen. Om jonge vluchtelingen op te vangen en een opstap te bieden voor emigratie richtte de Stichting Joodse Arbeid in 1934 het Werkdorp Nieuwesluis Wieringermeer op. Palestina was

voor velen niet de ultieme bestemming, zij kozen voor de VS of Zuid-Amerika.

Het dorp, door de werkdorpers zelf opgebouwd, bood onderdak aan driehonderd bewoners. Het zou in totaal 740 bewoners herbergen tussen 1934 en 1941. Veel van de idealen van de Hachsjava zijn in dit project terug te vinden, maar het gaat te ver om het concept helemaal gelijk te stellen aan dat van de Palestina-pioniers. Die hadden ondertussen centra opgericht in o.a. Twello, Winterswijk, Marum** en Den Bosch.

Zelfs na de Duitse bezetting van Nederland, werd in juni 1940 nog een Joodse Centrale voor Beroepsopleidingen opgericht om als coördinerend orgaan voor alle Hachsjava instellingen in Nederland te fungeren. De organisatie kwam in 1941 onder de Joodse Raad te vallen en werd in 1943 geliquideerd.

Agrarische opleidingen waren op den duur echter niet meer levensvatbaar door de uitgedunde Joodse gemeenschap.”

Het simpele feit dat de Hachsjava meebracht dat er geregistreerd en in groepsverband werd gewoond en gewerkt maakte de groepen van chaloetsiem (pioniers) tot een gemakkelijke prooi voor de bezetter. De meesten werden gedeporteerd en overleefden de oorlog niet. In Bergen-Belsen zouden enkelen door de Duitsers worden uitgewisseld voor Duitse krijgsgevangenen. Hachsjava als beweging werd op 14 september 1945 voortgezet onder de naam stichting Hachsjava en Aliya (emigratie naar Israël) met dezelfde doelen. De agrarische opleidingen waren op den duur echter niet meer levensvatbaar door de uitgedunde Joodse gemeenschap en te weinig kandidaat emigranten. Een bureau voor emigratie bleef echter bestaan. •

**In april en mei wordt de door JMW gesteunde theatervoorstelling Kibboets op de klei, op diverse plekken in Franeke opgevoerd. Info en kaarten: www.stichtingwolf.nl/kibboets-op-de-klei*

***Benjamin 129*

Bronmateriaal: Proefschrift De zionistische beweging in Nederland 1899 – 1941, door Ludy Giebels, april 1975.

In voor- en tegenspoed

Maar niet voor gemengde stellen

TEKST MARIANNE FUCHS

Israël kent het burgerlijk huwelijk niet; er kan alleen religieus getrouwd worden. Dus alleen huwelijken die worden voltrokken door erkende religies, voornamelijk joods, christelijk of islamitisch, worden officieel erkend. Wie dat niet wil, of met iemand trouwt van een andere religie of hetzelfde geslacht, moet uitwijken.

Hoewel verreweg de meeste Joodse Israëliërs op de traditionele manier onder de choepa trouwen, gaan ook steeds meer Joodse koppels op zoek naar alternatieve ceremonies. Dat moet ook wel als ze beiden van hetzelfde geslacht zijn. Onlangs kreeg ik foto's van m'n Israëliëse nicht die onder de choepa in de buitenlucht stond met haar bruid. Lachende gezichten, heel veel familie en vrienden eromheen, roze ballonnen, een dansfeest met dj tot diep in de nacht en schitterende kleurrijke vegetarische schotels.

“Wat goed”, dacht ik nog even, “dat je nu ook in Israël als lhbtqi'er kunt trouwen.” Ik werd al snel met beide benen op de grond gezet: bij navraag bleek dat je wel onder de choepa kunt staan, maar dat een huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht niet officieel wordt erkend. Een orthodoxe rabbijn werkt er niet aan mee; een liberale soms wel, maar dat huwelijk wordt niet erkend.

"Om verdeeldheid binnen de Joodse gemeenschap te voorkomen"

Wie Joods is trouwt volgens de joodse religieuze wet en zo'n huwelijk is alleen geldig als het is gesloten door een bij het opperrabbinaat geregistreerde rabbijn. Christenen en moslims trouwen volgens hun eigen religieuze wetten. Hoe komt het dat staat en religie niet gescheiden zijn? De oorzaak ervan ligt bij de eerste premier van Israël, David Ben Gurion, die al in 1947, voor de stichting van de staat,

toezegde dat het familierecht in handen zou blijven van de religieuze gemeenschappen, zoals dat in de Ottomaanse tijd en de daaropvolgende Britse mandaatperiode het geval was. Dat deed hij om verdeeldheid binnen de Joodse gemeenschap te voorkomen.

De ceremonie, choepa

Het Joodse huwelijk vindt plaats onder de choepa, wat baldakijn of afdak betekent; het is een symbool voor het nieuw te stichten huis. Tijdens de ceremonie, die ook choepa heet, staan bruid en bruidegom samen onder een baldakijn, dat in sjoel of buiten wordt opgesteld.

Van tevoren wordt de ketoeba, de in het Aramees opgestelde huwelijksakte, door twee getuigen ondertekend. Bij orthodoxe huwelijken tekent het bruidspaar niet zelf. De akte wordt tijdens de plechtigheid voorgelezen. Hierin staan de verplichtingen van de bruidegom tegenover de bruid - een soort oude vorm van alimentatie. Dan zegent de rabbijn een glas wijn waar het stel uit drinkt, tilt de bruidegom de sluier van de bruid omhoog, schuift een ring aan haar rechter wijsvinger en spreekt de trouwbelofte uit. De zeven zegenspreuken worden uitgesproken en de wederzijdse ouders laten hun verse schoonzoon/ dochter wijn drinken.

Tot slot van de plechtigheid breekt de bruidegom een glas door er met zijn voet op te trappen, om eraan te herinneren dat de vreugde niet volkomen kan zijn door de verwoesting van de Tempel. Alle gasten roepen 'mazzaltov' en het feest kan beginnen.

Een Joodse bruiloft is niet compleet zonder een groot feest, veel gasten, familie en vrienden. Zelfs zakenrelaties van de ouders worden uitgenodigd, en natuurlijk wordt er gedanst. Vaak wordt het bruidspaar met stoel en al tijdens

De nicht van Marianne Fuchs onder de choepa in Israël in 2019, met haar partner. Foto: Rami Cohen

het dansen opgetild en rondgedragen als een soort koning en koningin. Bij ultra-orthodoxe huwelijken vieren mannen en vrouwen gescheiden feest.

Buiten de (huwelijks)boot

Israëlische stellen die niet onder de choepa kunnen of willen trouwen, hebben een probleem. Er zijn in de jaren '90 driekwart miljoen Joden uit de voormalige Sovjet-Unie op basis van de Wet op de Terugkeer naar Israël gekomen. De meerderheid van hen is niet halachisch-Joods (ze hebben geen Joodse moeder); zij kunnen dus niet officieel Joods trouwen. Het probleem wordt alleen maar groter met de recente Oekraïense en Russische vluchtelingen, die - net als hun kinderen - ook niet als Joods worden erkend. Aan het 'uitkomen' (Joods worden) zijn hoge eisen gesteld, vandaar dat gemengde stellen in het buitenland gaan trouwen, Cyprus is een populaire plek. Zo kunnen ze zich gemakkelijk bij de Israëlische burgerlijke stand als echtpaar inschrijven want in het buitenland gesloten huwelijken worden in Israël wel erkend. Een andere manier om onder het religieuze huwelijk uit te komen is door een samenlevingscontract af te sluiten. Ongehuwde stellen met zo'n contract hebben bijna net zoveel rechten als echtparen.

"Op een orthodox Joodse bruiloft spreekt de vrouw niet"

Er zijn echter ook andere redenen, eveneens voor een Joods stel, om niet voor een religieus huwelijk te kiezen. Sommige seculiere stellen (40% van de Israëliërs noemt zichzelf seculier) kiezen voor een eigen inbreng in de ceremonie, omdat ze de ongelijkheid in de traditionele rituelen verwerpen.

Op een orthodox Joodse bruiloft spreekt de vrouw niet, tekent ze de huwelijksakte niet en wordt haar ook niet gevraagd of ze wil trouwen. Bij een alternatief huwelijk is er meer ruimte voor eigen inbreng. Zo kan het bruidspaar er voor kiezen om allebei de ketoeba te tekenen, ieder een glas kapot te trappen of om de bruid te laten spreken. Hieruit blijkt dat seculiere Israëliërs de traditie niet per se verwerpen. Het merendeel hecht wel aan de feestdagen en bepaalde (huwelijks)rituelen.

Trouwerij bij zonsopgang met uitzicht op de Tempelberg, Jeruzalem 2009, Jaelle Chouraqui Pikiwiki Israel, CC BY 2.5

“Je doet het van achter je computer”

Een andere reden voor koppels om naar alternatieven te zoeken is dat het rabbinaat en de religie naar hun idee te veel zaken bepaalt, een invloed die alleen maar groter lijkt te worden na de laatste verkiezingen. Het gaat niet alleen om het huwelijk, maar ook om andere zaken zoals echtscheiding. Een vrouw kan geen scheiding krijgen als haar man daar geen toestemming voor geeft. Ook bij begrafenissen komt het rabbinaat om de hoek kijken, gemengd gehuwde stellen kunnen na hun overlijden niet samen op dezelfde begraafplaats liggen. En openbaar vervoer is ook een heikel punt, op sjabbat ligt het openbaar vervoer in bijna het hele land stil.

Online geitenpaadje

Voor het deel van de bevolking dat niet voor de rabbijn, imam of priester wil of kan trouwen en niet voor hun huwelijk naar het buitenland wil gaan, is er sinds de eerste coronagolf in 2020 een snelle en goedkope optie

bij gekomen: de huwelijksceremonie op afstand via een videoverbinding. Dit was oorspronkelijk bedoeld voor inwoners van de Amerikaanse staat Utah, maar honderden Israëliërs wisten dit online geitenpaadje te vinden. “De ceremonie duurt 10 tot 15 minuten en je doet het voor je computer”, zegt advocaat Vlad Finkelshtein. Ook de getuigen zijn via een videoverbinding aanwezig. “Je spreekt het ja-woord uit, ontvangt snel de huwelijkspapieren en alles is rond.” Toen de minister van Binnenlandse Zaken weigerde de online huwelijken te accepteren, spande advocaat Finkelshtein een zaak aan en kreeg van de rechter gelijk: de Israëlische autoriteiten moeten online gesloten huwelijken erkennen.

Orthodox-Joodse Knesset leden willen nu wetten uitvaardigen die online huwelijken onmogelijk maken. Ze vinden dat de Utah-route het wel heel makkelijk maakt om de rabbinale autoriteiten te omzeilen. Of de rechtszaak nog een juridisch vervolg krijgt is niet duidelijk. De Israëlische staat kan bij het Hooggerechtshof in beroep gaan tegen de uitspraak. Voorlopig verwacht de advocaat nog veel verliefde stellen bij te staan die online willen trouwen. •

4 mei 2023

Samen herdenken we de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog

Herdenk uw dierbaren met een foto, het noemen van hun naam, een kort verhaal of een gedicht.

De toegang is gratis.
Kosten voor de lunch zijn € 15,-.
De bijeenkomst zal in Amsterdam plaatsvinden. De exacte locatie wordt bekend gemaakt na aanmelding.
De activiteiten van JMW zijn toegankelijk voor iedereen met een Joodse achtergrond en hun partner.

Komt u ook? Stuur dan vóór 17 april 2023 een mail naar activiteiten@joodswelzijn.nl of bel met **088 165 22 00**.

"Altijd in onze herinnering"

10.30 - 11.00 uur: Inloop

11.00 - 13.00 uur: Programma

- Herdenk uw dierbaren met een foto, het noemen van hun naam, met een kort verhaal of het voorlezen van een gedicht.
- Met elkaar in gesprek over "Herdenken tussen generaties". Nu de oorlog steeds verder achter ons ligt, is het belangrijk de herinnering levend te houden. En hoe praten we hierover met de jongere generatie?

13.00 - 14.00 uur: Mogelijkheid om te lunchen (tegen gereduceerd tarief)

Mede mogelijk gemaakt door *maror*

 jmw

Pesach, prins en kikker

TEKST ASJER WATERMAN

Heeft u ook van die tradities thuis rondom bepaalde Joodse feestdagen waarvan je je weleens afvraagt of anderen die ook hebben? Mijn zus en ik hadden, toen wij nog thuis woonden, zo'n traditie rondom Pesach.

Namelijk om in de week voorafgaand aan Pesach de film 'De Prins van Egypte' te kijken. Vergelijk het met de gewoonte van het kijken van bepaalde kerstfilms rondom kerst. 'The Grinche' of 'Elf'. En zo zijn er vast meer, ik zit niet zo goed in kerstfilms moet ik bekennen. Maar ik heb begrepen dat het een ding is.

En bij ons wat het dus ook een ding, maar dan met Pesach waarvoor toch de keuze aan films een stuk beperkter is dan bij de kerstvariant. Maar dat mocht de pret niet drukken natuurlijk. Weken kon ik uitkijken naar het kijken van de film die eigenlijk nooit ging vervelen. En we vonden het ook een goede voorbereiding op de seder want hoe zat het ook alweer met die uittocht uit Egypte? Mozes? Matzes? Plagen? Altijd goed om je geheugen even op te frissen zodat je tijdens de seder niet voor schut staat.

"De film is natuurlijk niet hetzelfde als het boek."

Kom je dus mooi bedrogen uit, zo ontdekte ik laatst. Want de film is natuurlijk niet hetzelfde als het boek. Dat ontdekte ik eigenlijk al tijdens het zien van de eerste Harry Potter-film. Na het boek een keer of vijftien te hebben gelezen wist ik in de bioscoop bij elke scène aan te geven waar de verfilming de loop van het boek niet goed weerspiegelde. De fout om voor Nederlands op school alleen de verfilming te kijken, en het boek niet te lezen, heb ik daarna gelukkig niet gemaakt. Ik wist wel beter. Maar terug naar 'de Prins van Egypte'. Als je alleen de film kijkt en nooit het verhaal in de Tenach hebt gelezen dan mis je toch best wat.

Of eigenlijk is het nog net iets anders, als je het verhaal nooit in het Hebreeuws hebt gelezen mis je echt wat. Neem nou de plaag van de kikkers. In de film is het duidelijk: Farao weigert na de eerste plaag - waarbij het water van de Nijl in bloed was veranderd - nog steeds om het Joodse volk te laten gaan. Dan volgt de tweede plaag, namelijk die van de kikkers. En daar komen uit de Nijl wel honderden, of misschien wel duizenden kikkers gelopen die het land overspoelen.

"Was het een plaag van de kikkers of van de enkele kikker?"

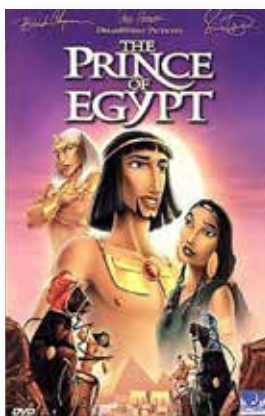
Klaar als een klontje zou je zeggen. Maar het is een stuk minder duidelijk wanneer je de Hebreeuwse tekst leest. Daarin wordt in de aanloop naar de plaag namelijk steeds gesproken over *tsefarde'iem*, het Hebreeuwse woord voor

kikkers in het meervoud. Farao wordt gewaarschuwd dat, als hij niet luistert, het land overspoeld zal worden met kikkers. Maar wanneer de plaag een paar verzen later daadwerkelijk plaatsvindt verandert de bewoording. Er kwamen niet *tsefarde'iem* uit het water lopen, maar *tsefarde'a*, een kikker in enkelvoud! Hallo, hoe zit het nou? Was het een plaag van de kikkers of van de enkele kikker?

En natuurlijk hebben de rabbijnen zich daar ook druk over gemaakt. In de Midrasj Rabba in Exodus hebben rabbi Akiva en rabbi Elazar ben Azarja een meningsverschil.

Volgens rabbi Akiva was er eerst één kikker die op een gegeven moment heel veel kikkers voortbracht. Rabbi Elazar ben Azarja vindt dat maar een vreemde verklaring en meent dat het anders ging. De kikker in kwestie kwaakte en riep op die manier al zijn vrienden die het land overspoelden. Eeuwen later gebruikt Rasjje deze midrasj voor zijn commentaar op de tora. Het was inderdaad één kikker, legt hij uit. Maar toen er op de kikker werd geslagen spatte deze in heel veel kikkers uiteen. Ik vermoed dat u met deze informatie de blits zal maken tijdens de seder dit jaar. En mocht er ooit een remake worden gemaakt van 'de Prins van Egypte' dan pleit ik voor wat meer invloed van de Midrasj op de vertelling van het verhaal.

Chag Sameach!! •

Mijn leven

*Tzippy Harmsen, geboren in Asjkelon,
woont in Arnhem, getrouwd, drie kinderen.*

TEKST JOLAN TOFF

Leven

Mijn ouders kwamen in 1950 vanuit Afghanistan naar Israël, waar ze eerst in een opvangcentrum in Asjkelon woonden. Na een paar jaar zijn we verhuisd naar Ra'anana, toen nog een groot dorp waar iedereen elkaar kende. *(Nu is Ra'anana een stad met zo'n 80.000 inwoners even ten noorden van Tel Aviv, red.)*. Mijn vader werkte in de landbouw en mijn moeder was thuis. We waren een traditionele familie met zes kinderen, drie broers en drie zussen. Inmiddels zijn een broer en een zus overleden. Ik heb warme herinneringen aan het leven in Ra'anana met haar geurende citrusbomen en wilde bloemen. Na mijn middelbare school zat ik twee jaar in het leger en ben daarna maatschappelijk werk gaan studeren aan de universiteit van Haifa. Na die studie heb ik een jaar door Europa gereisd, waar ik in Nederland mijn man leerde kennen.

*"Joods, in Israël ben je
het gewoon, orthodox,
niet gelovig, en alles
daartussenin."*

Daarna heb ik mij in Israël verder gespecialiseerd in psychopathologie en gewerkt in psychiatrische en psychogeriatrische instellingen in Haifa, waar ik ook woonde. Het werk trok me erg aan en nog steeds lees ik graag boeken over dit thema.

Weer terug in Nederland heb ik eerst in Rotterdam gewoond en daarna in Arnhem, waar mijn man aan het conservatorium studeerde. In Arnhem heb ik de taal geleerd en een internationale vrouwengroep opgericht. We mochten een ruimte gebruiken in het vrouwen centrum in Arnhem. Wij organiseerden activiteiten zoals zelfontwikkeling, drama en yoga. Na de geboorte van mijn kinderen, Danna, Michalli en Jos, heb ik samen met andere ouders veel kinderactiviteiten georganiseerd voor de sjoel in Arnhem. Ook heb ik enkele jaren aan de Universiteit

van Maastricht gewerkt als onderzoeksassistent van een Israëlische vriendin. Zij ontwikkelde een prachtig programma om kinderen te helpen met zelfacceptatie en zelfontplooiing. Ik hield me bezig met de implementatie van dit programma op basisscholen.

En toen zocht JMW een opbouwwerker voor project Tsavta (tegenwoordig Catom, red.), met als doel de Israëlische gemeenschap in Nederland samen te brengen. In die tijd was er nog niet veel voor Israëli's in Nederland. Ze woonden verspreid door het hele land, zelfs in de kleinste dorpen waar je het niet zou verwachten. Er was behoefte aan gezamenlijkheid in activiteiten en informatie. Met Tsavta maakten we onder andere een krant in het Ivriet en organiseerden we twee keer per jaar een dag voor alle Israëli's, Jom Tsavta. Een keer in Amsterdam en een keer in de mediene. We vonden het belangrijk dat mensen eigen initiatieven ontplooiden en dat werd goed opgepakt. Na ruim twintig jaar bij JMW ben ik inmiddels met pensioen. Nog altijd geef ik met veel plezier cursussen Hebreeuws aan volwassenen.

Mooiste herinnering

Vanzelfsprekend de geboortes van mijn kinderen. Zodra je je kind vasthoudt en naar het perfecte prachtige wezentje kijkt denk je 'wauw, wat een wonder'. Een ander prachtig moment was de - voor mij volkomen onverwachte - benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau door Ahmed Marcouch, burgemeester van Arnhem. Het is ontroerend zo gewaardeerd te worden.

Sport

Eens per week naar de fitness met een vriendin en verder kijk ik graag tennis op tv. Voor de Australian Open blijf ik tot midden in de nacht wakker.

Joods

In Nederland is Joods zijn anders dan in Israël. In Israël ben je het gewoon, orthodox, niet gelovig, en alles daartussenin. In Nederland vroeg men mij wat Joods zijn voor mij betekent. Daar had ik

nog nooit over nagedacht.

Voor mij is Joods zijn iets tussen religie en horen bij het Joodse volk. Ik ben nog altijd gefascineerd door de Joodse geschiedenis. Het is bijzonder dat een volk verspreid over de wereld al zo lang bestaat met haar eigen tradities.

Eten

Heel belangrijk en heel Israëliisch. Een tafel vol met verschillende salades en natuurlijk humus en techina met een heerlijke pita.

Hekel aan

Mensen die hun ideeën of geloof aan anderen opdringen en geen respect hebben voor andere meningen. Het doet mij dan ook heel veel pijn te zien hoe moeilijk de Israëliische samenleving het nu heeft.

Markt

De markt in Arnhem is niet veel soeps, maar in andere landen houd ik van de geuren en bijzonderheden van de lokale markt.

Televisie

Ontspannend om naar te kijken, maar de laatste jaren is er niet veel aan. Af en toe kijk ik naar Zomer- of Wintergasten en de Slimste Mens. Liever ga ik naar het filmtheater in Arnhem.

Mop

Ik onthoud ze nooit en kan ze ook niet goed vertellen.

Boek

Boeken zijn altijd goede vrienden geweest. Ik lees heel graag en heel veel, Israëliische schrijvers als Amos Oz of Eshkol Nevo, maar ook vele anderen.

Krant

Wij waren lang geabonneerd op de Volkskrant, nu alleen nog de weekendeditie. De cartoons in de Volkskrant vind ik soms op het randje van antisemitisch. Ik respecteer kritiek op Israël, maar soms vind ik het te ver gaan.

Grootste wens

Dat ons gezin gezond blijft en wij voor onze kinderen

en kleinkinderen een betere wereld achterlaten.

Uitzicht

Het stromende water van een rivier of de zee, maar ook de prachtige zonsondergangen vanuit ons raam. Trouwens, ook in Israël zijn die adembenemend met al die prachtige kleuren.

Bewondering voor

Mijn kinderen. Zij hebben zich ontwikkeld van kleintjes tot fantastische volwassenen. Ook voor het Joodse volk, dat zo veel vervolging heeft meegemaakt en zich zo ontwikkeld heeft. Zij is erin geslaagd een land op te bouwen dat nu 75 jaar bestaat en waar heel veel is bereikt.

JMW

Ik heb gezien hoe belangrijk JMW voor Joods Nederland is. Ook ben ik dankbaar dat ze mij de kans en het vertrouwen gaven om Tsavta te ontwikkelen. Ik wens ze nog een lange toekomst, net als Israël! •

75 jaar Israël en de Nederlandse politiek

Steun verschoven van links naar rechts

TEKST BART WALLET

De PvdA-politicus en huidige Eurocommissaris Frans Timmermans merkte ooit op dat Israël het meest binnenlandse thema in de buitenlandse politiek was. Daarmee bedoelde hij dat voor veel Nederlanders en Nederlandse politieke partijen het thema ‘Israël’ nauw samenhangt met hun binnenlandse politiek, hun eigen plek in de samenleving en identiteit. Die analyse snijdt hout, niet alleen voor de huidige politiek, maar evenzeer voor de afgelopen 75 jaar.

De oprichting van de Staat Israël in 1948 plaatste de Nederlandse politiek voor een bijzonder lastige puzzel. Er was veel sympathie voor de jonge Joodse staat in de samenleving. De strijd die losbarstte tussen Israël en de naburige landen werd door velen gezien als die tussen David en Goliath, waarbij Nederland als klein land een natuurlijke voorkeur had voor Israël als de kleine, onderliggende partij. Met name aan de linkerkant van het politieke spectrum was sprake van Israël-enthousiasme, al snel na de stichting van de staat op 14 mei 1948 drong de PvdA bij de regering aan op erkenning van Israël.

Dat lag echter erg lastig. Daarvoor waren meerdere redenen. Groot-Brittannië, geregeerd door Labour, was niet blij met de stichting van Israël. Nederland voelde zich geremd om een politieke beslissing te nemen die tegen de Britten inging. Dat land had ons per slot van rekening niet zo lang geleden met veel opoffering bevrijd van de nazi-bezetting. Eerder al had Nederland ermee ingestemd om in het geheim met de Britten samen te werken om zionistische netwerken die Joden illegaal naar Palestina smokkelden in kaart te brengen en tegen te gaan. Nederlandse geheim agenten probeerden te infiltreren in de Nederlandse zionistische organisaties, die in de Johannes Vermeerstraat in Amsterdam hun hoofdkwartier hadden.

Minstens zo belangrijk was dat Nederland zelf in een koloniale oorlog was verwickeld in ‘de Oost’. Indonesië probeerde zich vrij te vechten van het koloniale moederland. Dat gebeurde met militair geweld maar ook door middel van onderhandelingen. Nederland bleef lang

Demonstratie voor Israël in Amsterdam tijdens de Zesdaagse oorlog, 5 juni 1967, foto Pieter Jongerhuis / Anefo, CCO, via Wikimedia Commons

hopen de controle over Indonesië te behouden, bijvoorbeeld door middel van een gezamenlijke statenbond. De oprichting van de staat Israël was hierbij een lastig en gevoelig thema.

Vertegenwoordigers van de Arabische Palestijnen hadden de Indonesische eilanden al bezocht met als doel geldinzameling voor de strijd tegen de Joden en politieke bewustwording. De koloniale autoriteiten waren als de dood dat deze Palestijnse propagandisten de islamitische bevolking op zouden zetten tegen Nederland. Een erkenning van Israël zou olie op het vuur gooien en de situatie onhandelbaar maken.

Pas toen Amerikaanse druk het Nederland onmogelijk maakte de dekolonisatie van Indonesië nog langer tegen te houden en het land schoorvoetend de Indonesiërs hun onafhankelijkheid gaf, was de weg vrij voor dat andere dossier: erkenning van Israël. In 1949 werd het land de facto erkend en in 1950 volgde de officiële de jure erkenning.

Wat tamelijk verrassend was: hoewel Nederland Israël erg laat erkende, was het wel het eerste Europese land dat een handelsovereenkomst met het land sloot. Nederland had al die tijd een consul-generaal in het gebied gehad die de nodige voorbereidingen had getroffen. Daarbij had Nederland een streepje voor op veel andere landen: het was het enige Europese land dat de ambassade in Jeruzalem en niet in Tel Aviv vestigde.

Koude Oorlog consensus

Vanaf 1950 breekt een lange periode aan waarin er in de breedte van de Nederlandse politiek een grote mate van steun is voor de staat Israël. De belangrijkste reden daarvan is de Koude Oorlog. Nederland positioneerde zich stevig in het nieuwe trans-Atlantische bondgenootschap,

waarbij de Sovjet-Unie en diens satellietstaten de grote tegenstanders waren. In het Midden-Oosten stond Israël aan de kant van het westen, terwijl veel Arabische landen zich door de Sovjets lieten steunen. Tegelijkertijd was het opmerkelijk dat de grote politieke stromingen in Nederland elk hun eigen motivatie hadden om achter Israël te staan.

“Een tweede Holocaust, nu in het Midden-Oosten, moest koste wat het koste vermeden worden.”

Voor de sociaaldemocraten was de liefde voor Israël eigenlijk een liefde voor het eigen ideologische project. In Israël werd, onder stevige leiding van de Israëlische arbeiderspartij, het utopische visioen van een sociaal democratische samenleving gerealiseerd met een oppermachtige vakbond en experimentele kibboetsiem. De liberalen liepen daar wat minder hard voor, voor hen was de Koude Oorlog-context beslissend en het idee dat Israël een voor-

Demonstratie in Amsterdam tegen de slachting van Palestijnen in Sabra en Shatilla in 1982, foto Rob Croes / Anefo, CCO, via Wikimedia Commons

uitgeschoven post was van de westerse beschaving. Bij de confessionele partijen overheerste een religieus motief: de Joden waren eindelijk teruggekeerd naar het Bijbelse land en toonden daarmee de betrouwbaarheid van de Bijbel. Voor elk van deze politieke stromingen kwam daar nog eens de verwerking van de Tweede Wereldoorlog bovenop: de Joden hadden in de oorlog er vrijwel alleen voorgestaan, dit zou niet nog een keer gebeuren. Een tweede Holocaust, nu in het Midden-Oosten, moest koste wat het koste vermeden worden.

Pro-Palestina demonstratie Rotterdam 2014, foto Wouter Engler, CC BY-SA 4.0

Opkomende kritiek

In de jaren '70 werd, naast de support voor Israël, ook steeds duidelijker een kritische beweging zichtbaar die aandacht vroeg voor het lot van de Palestijnen. Eerder was dat beperkt tot kleine groepen Arabisten en katholieken, die zich soms ook al fel tegen Israël konden keren. In de nasleep van de oorlog van 1967 werd dat veel zichtbaarder. Door die oorlog kwam de Palestijnse nationale beweging voorgoed op de kaart. Met name in de linkse partijen zorgde dit voor lastige keuzes: waren nu de Israëli's of de Palestijnen de underdog die steun behoeften? Was het zionisme nu een bevrijdingsbeweging of een koloniale bezettingsmacht? Moest de PLO nu gezien worden als een terroristische organisatie of als een legitieme beweging van vrijheidsstrijders?

Dergelijke vragen zorgden voor een publiek debat dat nu duidelijk ook kritische vragen aan Israël ging stellen, iets wat nog versterkt werd door de Eerste Libanonoorlog, waarbij Israëlische bondgenoten een slachtpartij hielden in de Palestijnse vluchtelingenkampen Sabra en Shatila. Ondertussen bleef de dominante politieke lijn er een van grote steun aan Israël – daarvan afwijken zou zorgen voor scheuren in het Koude Oorlog-front en dat wilde vrijwel niemand.

Hoop en desillusie

Toen de Berlijnse Muur in 1989 viel en de Koude Oorlog tot een opmerkelijk snel einde kwam, diende zich een nieuwe fase aan. De automatische steun voor Israël verdween, er was geen overkoepelend geopolitiek vraagstuk waardoor Nederland en Israël bij voorbaat aan dezelfde kant stonden gesorteerd. De Israëlische samenleving was bovendien vanaf 1977 gaandeweg aan het verrecht-sen, waarbij het veranderde van een socialistische in een liberaal-kapitalistische samenleving. Linkse politieke partijen zagen hun traditionele favoriete utopie geleidelijk verdwijnen. De secularisering van de Nederlandse samenleving zorgde er voor dat de invloed van de confessionele

partijen, met hun traditionele Israël-sympathie, aan kracht begon in te boeten.

Toch hield de brede politieke support voor Israël het nog een decennium vol. Het einde van de Koude Oorlog had de start van het vredesproces mogelijk gemaakt: Israël en de Palestijnen begonnen een geleidelijk proces dat uiteindelijk moest leiden tot twee vreedzame staten naast elkaar. Dit zorgde voor optimisme en nieuwe hoop en Nederlandse politici ondersteunden dat maar wat graag. Ook toen extreme groepen in zowel de Israëlische als Palestijnse samenleving dat vredesproces om zeep probeerden te helpen.

"Israël is goeddeels een rechtse hobby geworden."

Aan het begin van de 21e eeuw veranderde dat allemaal. In 2000 klapte de laatste poging tot duurzame vrede in Camp David en een jaar later brak, in het kielzog van de aanslagen van 9/11, de 'War on Terror' uit. Nu was de Nederlandse politiek echter diepgaand verdeeld geraakt. Zowel aan de rechter- als de linkerkant van het politieke spectrum werd het thema Israël/Palestina 'cultural code', naar de term van Shulamit Volkov. Wie links was, kritisch op het kapitalisme en op neokolonialisme, en voor ruimte voor minderheden tooide zich op social media en bij demonstraties met een Palestijnse vlag. Steun voor de Palestijnse zaak hoorde bij het linkse politieke pakket.

Wie daarentegen rechts en populistisch-rechts was, nationalistisch en tegen de islam, schaarde zich aan de kant van Israël. Opeens doken Israëlische vlaggen op allerlei plekken op waar ze dat voorheen nooit deden. Ook het krimpde politieke midden ontkwam er vaak niet aan om partij te kiezen.

Waar Israël eerder een verbindend politiek thema was waarvoor support bestond, dwars door politieke scheidslijnen heen, is dat nu niet langer het geval. Israël is goeddeels een rechtse hobby geworden.

Voor links is het steeds moeilijker geworden om zich met Israël te identificeren: de sociaaldemocratie in het land is gereduceerd tot bijna niets en het voortdurende conflict wordt maar niet opgelost. Waar in 1948 links de voornaamste drijvende kracht was achter erkenning voor de Staat Israël en rechts afwachtend was, zijn nu de rollen omgekeerd. Het thema Israël is zo in de Nederlandse politiek, na een lange periode van grote consensus, verschoven van de linker- naar de rechterkant. •

Israëlactie

IEDER KIND HEEFT RECHT OP EEN HOOPVOLLE TOEKOMST

'Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst' – luidt het gezegde. Maar dat gaat alleen op als die jeugd zelf een toekomst heeft. En dat is niet altijd het geval.

In Israël leven meer dan 400.000 kinderen in een onveilige thuissituatie. Zij hebben te maken met huiselijk geweld, labiele ouders, drugs-/alcoholmisbruik, armoede, werkloosheid. Als de situatie thuis onhoudbaar is, komen deze kinderen te wonen in zogeheten jeugddorpen die overal in Israël te vinden zijn. Een jeugddorp biedt ze een veilige woonomgeving, therapie, onderwijs en daarmee zicht op een hoopvolle toekomst. Dankzij hun tijd in een jeugddorp dragen deze kinderen als volwassenen bij aan een sterke en veerkrachtige Israëliëse samenleving.

Israëlactie steunt twee van deze jeugddorpen:

Ramat Hadassah, 12 km ten noorden van Netanya, en Kedma, 25 km ten zuidoosten van Ashdod. Die steun is alleen mogelijk dankzij uw financiële bijdragen.

HELP ONS HELPEN, DONEER NU!

NL91 INGB 0000 7777 77, www.israelactie.nl

Jeruzalem van Ottolenghi

Waar werelden wel samenkomen

TEKST LESLIE SCHWARTZ

Voor sommigen symboliseert de hightech sector de transformatie van Israël de afgelopen 75 jaar. Maar fijnproevers weten dat de veranderingen in de cuisine wellicht nog radicaler zijn geweest. Van de kibboetskantine en de Oost-Europese zware kost naar de moderne fusie van mediterraan en Levantijns, het zijn lichtjaren van verschil.

Ook internationaal heeft de Israëlsche cuisine tegenwoordig een naam, en niemand vertegenwoordigt dat beter dan Yotam Ottolenghi. Zijn boek *Jerusalem* is een schoolvoorbeeld van de ontmoeting tussen twee werelden.

Ottolenghi bezit meerdere restaurants in Londen, is auteur van negen succesvolle kookboeken en schrijft sinds 2006 een wekelijkse column in *The Guardian*. Hij bereikt een breed publiek met zijn unieke op de mediterrane keuken geïnspireerde recepten met een bijzondere focus op verse, seizoensgebonden lokale ingrediënten, mede door zijn prominente aanwezigheid online en op sociale media. Zijn bestseller *Jerusalem: A Cookbook* won in 2013 in de VS de James Beard-prijs en de *New York Times* beschreef de grote impact van zijn boek als "Jerusalem Fever". In 2017 won Ottolenghi in Nederland de Johannes van Damprijs vanwege zijn verdiensten voor de gastronomie.

Joods-Palestijns

Jerusalem: A Cookbook kwam tot stand in samenwerking met chefkok, restaurateur en auteur Sami Tamimi die, net als Ottolenghi, in 1968 in Jeruzalem werd geboren. Terwijl de laatste werd opgevoed door Joodse ouders in het westelijk deel van Jeruzalem groeide Tamimi op aan de Arabische oostkant van de stad. Bijna dertig jaar later troffen ze elkaar in Londen, waar ze ontdekten dat ze veel gemeen hadden in herkomst, taal en culinaire belangstelling. Samen putten ze uit hun gedeelde herinneringen aan het opgroeien in respectievelijk het Joodse en Palestijnse deel van Jeruzalem en ontwikkelden de helder omschreven, toegankelijke recepten op basis van het culinaire erfgoed van de stad.

Jerusalem bevat zowel traditionele gerechten als vernieuwende moderne recepten, die putten uit de smaken en ingrediënten van de regio. De meeste

recepten zijn relatief eenvoudig, vaak met een lange lijst ingrediënten en exotische kruiden, zoals sumak en za'atar, die gelukkig gewoon in de meeste supermarkten verkrijgbaar zijn. De kleurrijke foto's van zowel de gerechten als van de stad Jeruzalem en de persoonlijke teksten bij elk recept maken het een plezier om het boek alleen al door te bladeren. *Jerusalem* is met name gericht op een publiek buiten Israël en is inmiddels in verschillende talen verschenen, maar opvallend genoeg niet vertaald naar het Hebreeuws of Arabisch.

Veganistische hoofdstad van de wereld

Naast een Arabische, Noord-Afrikaanse, mediterrane, sefardische- en asjkenazische- Joodse, heeft de keuken van Israël een koosjere basis. In de koosjere keuken is er namelijk sprake van een scheiding van melkproducten, vlees, en "parve" (vis, ei en plantaardige producten). Veganistisch eten kan altijd, als het koosjer is bereid. Jeruzalem wordt daarom tegenwoordig ook wel de 'veganistische hoofdstad' van de wereld genoemd.

*"Verrassend fris,
knapperig, zoet, pittig van
ondertoon en bijzonder
kleurrijk om te zien."*

Met het oog op Jom Ha'atsma'ot en de viering van 75 jaar Israël, zocht ik in *Jerusalem* tevergeefs naar een recept voor het traditionele *Ktitzot Khubeza*, een pasteijsje gemaakt met khubeza, een lokale variëteit van kaasjeskruid. Khubeza was een belangrijke voedselbron tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog, toen de stad Jeruzalem verstoken was van voedsel en de bevolking massaal het vitaminerijke onkruid ging verzamelen en eten. Buiten Israël is khubeza moeilijk te krijgen; als alternatief geldt het verwante Joods kaasjeskruid of molokhia. Voor een speciaal "Jerusalem diner" in New York in 2016 (tgv de tentoonstelling *Jerusalem 1000-1400* in The Metropolitan Museum) bereidde Ottolenghi weliswaar een gerecht met molokhia, maar zonder een verwijzing naar Jom Ha'atsma'ot, én helaas zonder het recept.

Recept

Salade van jonge spinazie met dadels & amandelen

In Jeruzalem krijgen pitabroodjes nauwelijks de tijd om bij de bakker op de plank te liggen. Je eet ze het liefst binnen enkele uren na het bakken. Maak knapperige croutons van een overgebleven pita. We serveren ze bij soepen en strooien ze over salades en andere mezzes. Luchtdicht afgesloten zijn ze minstens een week knapperig.

Ingrediënten (voor 4 personen)

- 1 eetlepel witte wijnazijn
- ½ middelgrote rode ui (in dunne ringen)
- 100 gram ontpitte medjool dadels (overlangs in vieren gesneden)
- 30 gram roomboter
- 2 eetlepels olijfolie
- 2 pitabroodjes (ca. 100 gram in stukjes van 4 cm gescheurd)
- 75 gram ongezouten, ongepelde amandelen (grof gehakt)
- 2 theelepels sumak
- ½ theelepel gedroogde chilivlokken
- 150 gram jonge spinazie (gewassen)
- 2 eetlepels verse citroensap
- ¼ theelepel zout (en een paar snufjes)

Bereiden:

- Meng de rode ui, dadels en azijn met een snufje zout in een kleine kom. Giet na 20 minuten de azijn eraf en zet weg.
- Verhit de roomboter met 1 eetlepel van de olijfolie in een middelgrote koekenpan op halfhoog vuur. Roerbak de stukjes pita en de amandelen ongeveer 4-6 minuten, tot de pita knapperig en goudbruin is.
- Neem de pan van het vuur en meng er de sumak, chili en ¼ theelepel zout door. Laat afkoelen en zet weg.

Serveren:

- Schep de spinazieblaadjes en het pitamengsel in een grote schaal. Voeg het dadel-uienmengsel, 1 eetlepel olijfolie, citroensap en nog een snufje zout toe. Proef of de salade goed op smaak is en serveer direct.

Israëlische (of Arabische) salade

In Israël wordt bij vrijwel elke maaltijd salade geserveerd. De bekendste Israëlische (of Arabische, het is maar hoe je het bekijkt) is overal verkrijgbaar en wordt gemaakt van heel fijngehakte tomaten, komkommers en iedere andere beschikbare rauwkost, aangemaakt met olie en citroen. Zelf scoor ik al jaren veel succes bij mijn tafelgasten met een heerlijke salade waarvan het recept mij was toegestuurd door een enthousiaste kennis vanuit de VS.

Verrassend fris, knapperig, zoet, pittig van ondertoon en bijzonder kleurrijk om te zien, gemaakt van jonge spinazie, dadels, amandelen en knapperige croutons van pitabrood. Geen idee – tot nu toe – dat het een van de meest populaire en gedeelde recepten is uit Ottolenghi's *Jeruzalem*. •

Jeruzalem, Yotam Ottolenghi en Sami Tamimi, Fontaine Uitgevers, EAN 9789059564664

De nieuwe uitstraling van JMW!

Heb je al een kijkje genomen op joodswelzijn.nl? Dan is je vast opgevallen dat JMW er moderner en frisser uitziet, in een geheel nieuwe huisstijl. De website is toegankelijker en gebruiksvriendelijker geworden en leidt je veel beter door ons aanbod. Je leest er meer over JMW en haar labels Freyda en Catom en je vindt op een overzichtelijke manier alles over onze hulp- en dienstverlening én activiteiten.

Onze nieuwe uitstraling sluit perfect aan op onze missie. Namelijk ondersteuning bieden aan iedereen met een Joodse achtergrond om te groeien, zich te ontwikkelen en zich verbonden en vertrouwd te voelen in relatie tot diens Joodse identiteit. JMW staat midden in de Joodse gemeenschap, nu en in de toekomst.

Nieuwsgierig? Scan de QR-code
of ga naar www.joodswelzijn.nl

De gemeente Amersfoort wil nabestaanden graag op de hoogte brengen van een onderzoek dat gaande is, een onderzoek naar de ontrecting en rechtsherstel Joods onroerend goed en Joodse inwoners Amersfoort. De gemeente Amersfoort heeft een extern, onafhankelijk onderzoeker opdracht gegeven de rol te onderzoeken van de gemeente in de periode tijdens en na de Tweede Wereldoorlog.

Eind januari is een nieuwsbericht verschenen op de website van de gemeente Amersfoort: www.amersfoort.nl/rechtsherstel. Op deze pagina vindt u alle relevante informatie over het onderzoek, en ook de wijze waarop u een melding kunt doen indien u vragen heeft over gemeentelijk handelen.

De gemeente hoopt met deze advertentie nabestaanden te bereiken die mogelijk het nieuwsbericht en berichtgeving in de Amersfoortse kranten niet hebben gelezen.

Sjoa en trauma in Israël

“Mechanisme van verdringing opeens radicaal doorbroken”

TEKST LEONTINE VEERMAN FOTO'S VIA ELAH

Het Elah Centrum voor steun bij rouw en verlies werd in 1979 opgezet door Nederlanders in Israël om Sjoa-overlevenden psychologisch bij te staan. Dat was ruim dertig jaar na de oprichting van de staat waar zoveel overlevenden vanaf het begin hun toevlucht zochten. Het werkterrein van de organisatie is inmiddels verschoven, samen met de ontwikkelingen in Israël, schrijft Leontine Veerman van Elah.

Vanaf de bevrijding in mei 1945 druppelden weer mondjesmaat Nederlandse immigranten illegaal Palestina binnen, en na de Israëlische onafhankelijkheid in mei 1948 zwol de stroom vanuit Nederland aan. Onder deze nieuwe immigranten bevonden zich de mensen met wie Elah later contact zou krijgen, die van onze diensten gebruik zouden gaan maken en dat soms nog steeds doen, of die meedoen aan onze projecten.

Denk bijvoorbeeld aan Emmie Arbel, die in 1949 samen met een tiental andere oorlogsweskinderen onder leiding van het echtpaar Leni en Leo Levin naar Israël kwam. Emmie is al jaren vrijwilliger bij Elah. Een jaar later arriveerde de toen drieëntwintigjarige Menachem Haberman, die nu iedere woensdagochtend naar de koffieochtend komt in ouderenhuis Beth Bart in Jeruzalem. Ook Betty van Essen kwam als 25-jarige, kort na de bevrijding op aliya. Betty deed jarenlang mee aan een van onze schrijfgroepen en is een vaste deelnemer aan de jaarlijkse Sjoa-herdenking van Elah. Al deze mensen begonnen eind jaren veertig in Israël opnieuw. Ze gingen naar school, leerden een vak, vonden een baan, kregen kinderen en bouwden een leven op.

Verdringing en herinnering

Tegelijkertijd leefden de oorlogservaringen in hen door. Tijdens de Sjoa hadden ze dingen meegemaakt die moeilijk te vertellen en te verdragen zijn. Families werden uitgemoord, eigendommen gestolen en gemeenschappen verwoest. Maar ruimte en gelegenheid om te rouwen en verwerken, bestond niet. “Toen ik in 1947 als achttienjarige jongen op de landbouwschool Mikwe Jisrael kwam, mochten we niet over de Sjoa spreken”, vertelt Elah-lid Avraham Roet. “Ik zat in een klas met veertig kinderen uit Oost-Europa die allemaal

de verschrikkelijkste dingen hadden meegemaakt. Daar wisten we niets van. We hadden inmiddels andere

zorgen aan ons hoofd. De onlusten begonnen en na de uitroeping van de staat brak de oorlog uit. We sloten ons aan bij gewapende groeperingen, werden daarna voor het leger gerekruteerd en vochten mee in de Onafhankelijkheidsoorlog. Enkele van mijn klasgenoten en meerdere vrienden zijn daarbij omgekomen.”

Therapie met dieren voor ouderen

In 1973, achtentwintig jaar na de bevrijding, werd in Nederland de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers (WUV) van kracht. De wet erkende overlevenden van kampen en onderduik als een bijzondere groep slachtoffers, voor wie in de ogen van de overheid een bijzondere solidariteitsplicht bestond. Wie kon aantonen dat hij of zij blijvende schade had opgelopen door de oorlogservaringen zou, afhankelijk van het inkomen, een uitkering kunnen krijgen. Dat betekende dat aanvragers moesten blootleggen wat ze al die jaren hadden weggelaten. Door de WUV werd het mechanisme van verdringing opeens radicaal doorbroken.

Bij sommige mensen veroorzaakte de aanvraag een crisis. Dat werd duidelijk bij de Irgoen Ole Holland, de Nederlandse immigrantenvereniging in Israël, vertelde Hans Noach vaak, een inmiddels overleden oprichter van Elah.

“De WUV was een regeling die zich vooral concentreerde op de materiële schade door de vervolging en de materiële schadevergoeding aan oorlogsoverlevenden. Dat was prachtig, maar wij wisten dat het immateriële leed daarmee niet werd goedge maakt. Op het kantoor van de Irgoen Ole Holland kregen we telefoontjes van mensen die vroegen waar ze hulp konden krijgen, die vertelden dat ze slapeloze nachten hadden, door nachtmerries werden geplaagd, zich geen raad wisten met de opvoeding van hun kinderen,” vertelde Noach. “Van het posttraumatisch stresssyndroom hadden we toen nog geen benul, maar we begrepen dat het psychische leed moest worden aangepakt. Daarvoor is Elah opgericht.”

Teambuilding op de maandelijkse stafdag van Elah

Traumahulp voor iedereen

Intussen bestaat Elah ruim veertig jaar. Van een organisatie die zich richtte op een specifieke groep in de samenleving, namelijk de Nederlandse gemeenschap, en op specifieke problematiek, namelijk de Holocaust-ervaringen en de nasleep daarvan, zijn we uitgegroeid tot een van de grote traumacentra in het land (Elah werkt in heel Israël, maar niet in de bezette gebieden, met uitzondering van Oost-Jeruzalem, red.), waar hulp wordt geboden aan iedereen die traumatisch verlies lijdt, ongeacht de achtergrond en levensovertuiging van de cliënt, en ongeacht de bron van het trauma.

We begeleiden bijvoorbeeld jonge ouders die het verdriet van een doodgeboren kindje moeten verwerken, we

bezoeken nabestaanden van mannen en vrouwen die door verkeersongevallen, zelfmoord en levensdelicten om het leven zijn gekomen, we organiseren activiteiten voor, en geven therapie aan, Holocaust-overlevenden, en het laatste jaar verlenen we ook de eerste psychische hulp aan Oekraïense vluchtelingen.

In eigen gelederen streven we ernaar een authentieke afspiegeling te vormen van de Israëlische samenleving en kiezen we heel bewust voor pluriformiteit. Joodse Israëli's van Askenazische en Sefardische afkomst, orthodox en seculier, werken zij aan zij met Arabische (Palestijnse) Israëli's en met staffleden met een niet-Joodse achtergrond.

“Onze ambitie is groot”, zegt directeur Bennie Leezer.

“We zijn weliswaar begonnen als een Nederlandse organisatie, maar we leven in Israël en willen werkzaam zijn in, en voor, de hele samenleving. Elah reikt uit naar iedere bewoner van het land. De psychosociale hulp die we geven is uiteraard ons voornaamste product, maar de dienstverlening heeft een belangrijke meerwaarde: we geven een voorbeeld van hoe het anders kan, hoe mensen van verschillende culturen en achtergronden kunnen samenwerken, elkaar kunnen verrijken en van elkaar kunnen leren.”

“We zien dat de belangstelling voor onze dienstverlening enorm groeit.”

Een van de nieuwste ontwikkelingen is de hulpverlening aan de Arabisch sprekende bevolking van Israël, een gemeenschap met bijzondere problemen en behoeften. Daarvoor is in januari 2022 in Kafr Kanna een centrum geopend.

Yaela Cohen, directeur van de afdeling Nederland: “In de Arabische sector zijn we getuige van veel geweld (crimineel, in de familie, sociaal-economisch en vanwege de relatie met de staat, red.) en leed, terwijl de hulpverlening daar tamelijk onontgonnen terrein is. In die sector wordt de geestelijke gezondheidszorg nog vaak gewantrouwd en gemeden,” zegt Cohen. “We hebben een grote Arabisch sprekende staf die veel projecten initieert, investeert in bewustwording en actief contacten legt. Dat werkt. We zien dat de belangstelling voor onze dienstverlening enorm groeit.” •

Start 3-daagse cursus Platform JEI

JWM start een nieuw programma rond Joods erfgoed en identiteit (JEI). Doel is om ontmoetingsplekken op te zetten ter versterking van Joodse identiteit én Joods erfgoed in de Mediene. Het Joodse leven was voor de oorlog geworteld tot in de kleinste dorpen. Daaraan herinneren honderden synagogen en begraafplaatsen, maar ook woonhuizen, winkels en fabrieken. Deze stenen restanten kunnen helpen het verleden dichterbij te brengen en binding te voelen met de Nederlands Joodse cultuur en geschiedenis.

De eerste driedaagse cursus gaat van start in Oost Nederland, regio Overijssel en Gelderland. Woon jij in deze regio of heb je historische banden hiermee? Dan zien we je graag! Het programma is bedoeld voor iedereen met een Joodse achtergrond.

Cursusdagen zijn zondag 4 juni, 18 juni en 2 juli 2023.
Locatie: omgeving Deventer.

Aanmelden

Geef je snel op bij Daniel Metz via d.metz@joodswelzijn.nl

– *Lea weet van Joodse zaken*

– *Ferry wat van de Benjamin*

Samen
maken ze de
tweewekelijkse
**BENJAMIN
PODCAST**

Luister via het JMW podcast kanaal op alle grote platforms: Spotify, Apple, Google en joodswelzijn.nl/podcast

Drie Israëli's bij Catom

Over Nederland en Israël

TEKST LESLIE SCHWARTZ

Catom (voorheen Tsavta) organiseert namens JMW maandelijks bijeenkomsten, cursussen en landelijke evenementen voor Israëlische expats, om samen de Israëlische cultuur te beleven én de brug te slaan naar het leven in Nederland. We vroegen drie enthousiaste Catom bezoekers, Efrat Banet, Eynat Shechner en Ayelet Stern, over hun ervaring met Nederland en hoe ze hier de viering van Jom Ha'atsma'oet en 75 jaar Israël beleven.

Efrat Banet (29) woont sinds acht jaar in Nederland met haar echtgenoot Ron, advocaat, en hun kinderen Heleni (7) en Jonathan (1). Efrat is basketbakker. Zij maakt (koosjere) desserts, brood en ander gebak en verzorgt de catering voor evenementen. **Eynat Shechner** (36)

is getrouwd met Itai en heeft drie kinderen, de tweeling Ayal en Adam (5) en Eleanor (1,5). Twee jaar geleden kwamen zij naar Nederland vanuit Modi'in in Israël.

Eynat heeft nu een eigen bedrijf in personal styling. **Ayelet Stern** (52), kwam 22 jaar geleden naar Nederland, leerde haar echtgenoot Arje Stern kennen en heeft een zoon Gili (17) en een dochter Ronni (14). Naast de administratie voor hun bedrijf is Ayelet gymjuf, Pilates-instructeur, coach en gewichtsconsulent voor kinderen en volwassenen.

— *Wat vind je van Catom en hoe helpt het je?*

Efrat: Door Catom voel ik me betrokken bij de Joodse gemeenschap en kan ik ook mensen individueel helpen. Het is zo belangrijk om, als je naar een nieuw land emigreert, te voelen dat je een bijdrage kan leveren en anderen gelukkig kan maken.

Eynat: Catom is een geweldige organisatie, die er echt is voor de Joodse gemeenschap in de vorm van hulp en advies, culturele activiteiten en promotie van kleine bedrijven. Als expat Israëliër is Catom de geruststellende

plek die me op eenzame momenten aan thuis doet denken, en waar ik op kan rekenen.

Ayelet: Ik ben hier al best lang, maar ik ontmoet bij Catom toch steeds weer nieuwe mensen. Eigenlijk ben ik jaloers, want toen ik 22 jaar geleden naar Nederland kwam, was er geen sociale media; je moest het doen met wie je al kende. Als nu iemand overkomt is er veel meer informatie beschikbaar, helpt Catom je op weg en leer je meteen veel andere mensen kennen.

— *Wat ervaar je als de grootste verschillen tussen het leven in Nederland en in Israël?*

Efrat: Er zijn enkele wezenlijke verschillen. Het eten natuurlijk, het is lastig om echt lekker eten te vinden in Nederland! En de sfeer hier mag zeker genoemd worden – in Israël bestaat niet zoiets als de Nederlandse kalmte en rust. Ik denk ook dat Nederlanders een stuk bescheidener zijn – ze kunnen heel vermogend zijn, maar dat zal je niet merken aan hun levensstijl. En natuurlijk... het weer!

Eynat: Over het algemeen kan je zeggen dat er minder werkstress is in Nederland. Ook de aanpak van onderwijs is heel anders, met minder stress, minder nadruk op topprestaties, geld en materialisme. Op medisch gebied is men hier veel minder gericht op preventieve gezondheidszorg dan in Israël.

Ayelet: Het eten is in Israël lekkerder en veel belangrijker. Het is een sociale bezigheid; je neemt er de tijd ervoor. Ook is de service in restaurants en in winkels in Israël klantvriendelijker. Israëliërs zijn heel makkelijk, spontaner, lawaaiiger, drukker, gezelliger, meer familie gericht, warmer. Nederlanders zijn heel formeel, afstandelijk, maar ook ordelijker, beter georganiseerd dan Israël. In Nederland is er minder preventieve gezondheidszorg dan in Israël. En dan het weer! Israël

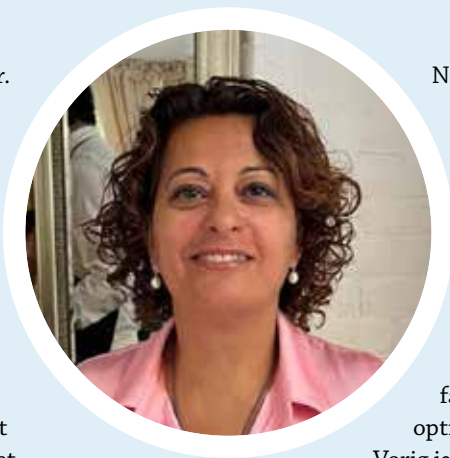

heeft heel veel licht, ook in de winter. Dat mis ik. Het licht en de blauwe hemel.

— *Hoe ervaar je de viering van Jom Ha'atsma'oet en 75 jaar Israël in vergelijking met toen je nog in Israël woonde?*

Efrat: In Israël woonde ik dicht bij de Herzlberg (nationale begraafplaats) in Jeruzalem, waar elk jaar de centrale Jom Ha'atsma'oet ceremonie is. Hier barbecueën we met vrienden, luisteren naar Israëlische muziek, creëren thuis een extra vertrouwde sfeer en doen mee met de activiteiten op de school van de kinderen en in onze synagoge. Maar uiteindelijk is er gewoon een groot verschil met de diepte van gevoelens die op deze dag in Israël worden ervaren, vooral tijdens de overgang tussen het diepe verdriet van Jom Hazikaron en de grote vreugde van Jom Ha'atsma'oet.

Eynat: Ik merk niet zoveel van Jom Ha'atsma'oet in

Nederland. Alleen op de school van de kinderen is er een feest en hangen er wat affiches. Maar ik ben heel blij om stil te staan bij 75 jaar Israël. Hoewel we een heel jong land zijn, hebben we in korte tijd veel bereikt.

Ayelet: In Israël wordt Jom Ha'atsma'oet echt groots gevierd, te vergelijken met Koningsdag in Nederland. Iedereen is buiten met familie en vrienden. Er zijn overal optredens, de beste artiesten, alles gratis.

Vorig jaar was ik bij het officiële feest bij Har Herzl in Jeruzalem, dat vond ik echt indrukwekkend.

Het gaat ook om trots, om de kracht van Israël, om de grote ontwikkelingen op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, wetenschap en high tech. Het is eigenlijk een wonder: 75 jaar geleden was er nog niets. Tel Aviv bestond uit twee heuvels, nu is het een wereldstad.

— *Zou je ooit terug willen om in Israël te wonen?*

Efrat: Ja. **Eynat:** Ja. **Ayelet:** Ja •

Acceptgiro's verdwijnen

Doneren met een acceptgiro kan nog t/m juni 2023

De Benjamin is heel dankbaar voor de steun die velen door de jaren heen op deze manier hebben gegeven.

- Per 1 juli 2023 verdwijnt echter de acceptgiro. Donaties kunnen dan nog op een aantal andere manieren worden gedaan:
- Voor wie dat nog niet doet, doneer voor langere tijd met een vaste betaalopdracht via het altijd bijgesloten formulier.
- Maak een eenmalige donatie over met internetbankieren naar rekening NL15INGB0000204420 ten name van Stichting JMW Bijdragen & Fondsen, Amsterdam.

Nog veel leesplezier met de Benjamin,
mede mogelijk gemaakt door uw steun!

Jong Joods en in Israël

Onzekerheid voor de kinderen

TEKST LESLIE SCHWARTZ

Hoe ervaren jonge Nederlandse emigranten in Israël de viering van 75 jaar Israël? We vroegen het aan twee dertigers die ruim een decennium geleden op aliya kwamen en nu met hun jonge gezinnen in Tel Aviv wonen.

Jonathan de Lieme (37) is getrouwd met Viki en ze hebben twee kinderen, Ilay (7) en Lia (3). Hij was senior accountmanager bij IMDsoft en startte recent zijn eigen bedrijf. **Daphna Palache** (34) studeerde aan de Universiteit van Tel Aviv, waar ze tijdens een Hebreeuwse talencursus haar echtgenoot ontmoette. Ze wonen in het centrum van Tel Aviv en hebben samen drie zoontjes van zeven, vijf en anderhalf. Daphna werkt als 'VP product' in een techbedrijf.

— *Hoe vieren jullie Jom Ha'atsma'ot hier?*

Jonathan: Overdag is er een vliegshow met alle mogelijke gevechtsvliegtuigen, helikopters etc. die langs de kust vliegen en door het hele land, erg indrukwekkend. De kinderen spuiten met nep-sneeuw het hele land onder, dat vinden wij als ouders wat minder leuk ...

Daphna: Het is echt een nationale feestdag, een beetje te vergelijken met 5 mei in Nederland. Mijn kinderen krijgen het op school volop mee. Weken van tevoren heerst er al een grote feeststemming, met overal de Israëlische vlag en evenementen in het hele land.

— *Kijk je nu anders naar de viering van 75-jaar Israël sinds je Israëlisch staatsburger bent?*

Jonathan: Jazeker, het wonen in Israël geeft een ander gevoel dan wanneer je in de diaspora woont. Je bent nu onderdeel van de samenleving.

Daphne: Ja, want ik weet nu hoe het voelt om het indringende geluid van een luchtalarm te horen, je naar een schuilkelder te moeten haasten en dan het

opluchtende geluid van de Iron Dome te horen. Ik vind het ongelooflijk wat Israël heeft doorstaan in relatief korte tijd. De gedachte dat ik drie zoons heb die straks het leger in moeten, stop ik liever weg. Maar ik denk vooral aan de vooruitgang die dit land heeft gemaakt, zo vooruitstrevend op technologisch gebied en de infrastructuur die bijna dagelijks verbetert. De mensen hier zijn zo warm en uitnodigend dat ik mij altijd op mijn gemak voel, en ik heb vriendschappen voor het leven opgebouwd met de liefde voor dit land als gemeenschappelijk goed. Dus ik neem zeker niet voor lief dat dit land bijna 75 jaar bestaat. Ik ben trots dat ik er deel van uitmaak, dat ik hier met één koffer ben gekomen en inmiddels mijn eigen familie heb gesticht.

— *Wat hoop je dat je kinderen zullen vieren als zij over 25 jaar stilstaan bij de 100e verjaardag van Israël?*

Jonathan: Ik hoop dat ze tegen die tijd kunnen stilstaan bij het behalen van het zoveelste jaar vrede in de regio en versterkte banden tussen de verschillende religies en culturen.

Daphna: Ik hoop oprecht dat de politieke situatie gaat verbeteren. Het is hoopvol om te zien hoe er elke week geprotesteerd wordt voor een betere toekomst voor onze kinderen. Ik hoop dat Israël nog meer zal bloeien en de focus op het positieve houdt, omdat dit land zo veel te bieden heeft en zo ontzettend veel heeft bereikt in 75 jaar. De grootste wens is natuurlijk voor vrede, maar helaas zie ik dat somber in. Maar de mensen hebben hier zo een ongelooflijke levenslust en positieve levensinstelling dat ik daar dagelijks mijn inspiratie uit haal en ik hoop dat dit land mijn kinderen deze mentaliteit mee kan geven. •

JMW, Freyda, Catom en Lev-activiteiten* door het hele land: ontmoetingen, lezingen en meer. De bijeenkomsten zijn voor iedereen met een Joodse achtergrond en (eventuele) partner. Voor onze actuele agenda kunt u kijken op www.joodswelzijn.nl/overzicht-activiteiten en op www.freyda.nl/agenda. Of meldt u aan voor de JMW-nieuwsbrief via www.joodswelzijn.nl/abonneren.

4 mei herdenking

Gezamenlijke herdenking "Altijd in onze herinnering", te Amsterdam **Donderdag 4 mei**, van 10.30 tot ca. 14.00 uur, toegang gratis. Kosten voor de lunch zijn € 15,-. De exacte locatie wordt bekend gemaakt na aanmelding. Aanmelden vóór 17 april 2023. [Meer informatie en aanmelden via activiteiten@joodswelzijn.nl](mailto:activiteiten@joodswelzijn.nl) of **088 165 22 00**.

Ontmoetingsgroepen JMW

JMW heeft in het hele land ontmoetingsgroepen die regelmatig bij elkaar komen voor een praatje, een lezing of om gezamenlijk de feestdagen te vieren. Vrijwilligers organiseren de bijeenkomsten en onderhouden het contact met de deelnemers. Kijk voor de meest actuele informatie op de agenda op onze website.

Alkmaar (voormalig Heiloo)

Tsafon

Elke 1e donderdag van de maand, van 11.00 tot 12.30 uur, toegang € 5,-.

Data: **13 april** (Pesach lunch, tot 13.00 uur, toegang € 7,50), **11 mei** (met film 'Kind in twee werelden')

Aanmelden bij Mieke Content via mcontent@xs4all.nl

Herdenken tussen generaties

Het A-team van JMW in het themajaar 'Leven met oorlog'

Ieder jaar in mei en juni organiseert JMW een reeks bijeenkomsten door het hele land met een actueel thema. In het kader van het themajaar 2023, 'Leven met oorlog', is dat dit jaar 'Herdenken tussen generaties'.

JMW publiceert een driedelige podcast waarin familieleden van verschillende generaties met elkaar in gesprek gaan over de zin en onzin van herdenken. Hoe herdenkt de huidige generatie en hoe wordt het gesprek gevoerd. Hoe doe je dat, hoe pak je het aan? Of is het te moeilijk en praten we er liever niet over?

Voor de oudere generaties is herdenken misschien een vanzelfsprekendheid, voor de jongere generaties is dat niet (meer) zo. JMW interviewt daartoe telkens twee generaties, zoals bijvoorbeeld Raoul Heertje en dochter Noa en Rosanne en vader Leopold Herzberger. In 11 bijeenkomsten verspreid over het hele land gaan we hierover met elkaar in gesprek.

Hieronder treft u de data aan; aanmelden via activiteiten@joodswelzijn.nl of telefonisch op **088-165 22 00**.

Plaats/groep:	Datum:	Tijd:
Mitzwe Bar, Den Haag	9 mei 2023	14.00 – 15.30 uur
Finjan, Breda (samen met Bne Dor 2.0)	10 mei 2023	10.00 – 12.00 uur
Kletsmaar, Arnhem	11 mei 2023	10.00 – 13.00 uur
Bejachad, Den Bosch	11 mei 2023	13.00 – 15.00 uur
Joffie Koffie, Rotterdam	16 mei 2023	10.30 – 12.30 uur
Jiddiskeit, Brunssum	21 mei 2023	17.00 – 19.00 uur
Lev, Amsterdam	25 mei 2023	10.00 – 12.00 uur
Misjpoge aan de Zaan, Zaandam	31 mei 2023	10.00 – 12.00 uur
Tsafon, Alkmaar	1 juni 2023	11.00 – 12.30 uur
Mifgasjiem, Heerenveen	12 juni 2023	14.00 – 16.00 uur
Gooise Nesjomme, Hilversum	15 juni 2023	09.30 – 12.30 uur

vervolg agenda op pagina 44.

Apeldoorn

Hamakor

Elke 3e vrijdag van de maand van ca. 10.00 tot 13.00 uur, toegang € 2,-. Afwisselend bij iemand thuis.

Aanmelden bij Ritha Groot via 06 13 46 83 09 of via ritha.groot@gmail.com.

Breda

Finjan

Elke 2e woensdag van de maand van 10.00 tot 12.00 uur, tenzij anders vermeld, toegang € 5,-. Data: **maandag 10 april** van 12.00 – 14.00 uur (Pesachlunch met Bne Dor 2.0) en **14 juni** (seizoensafsluiting).

Aanmelden bij Tanya Simons via 06 22 32 70 53 of tanyasimons64@hotmail.com of bij Baruch van Riel via 06 20 11 78 81 of debibliotheek46@gmail.com.

Den Bosch

Bejachad

Maandag 10 april van 12.00 tot 14.30 uur, Pesachbrunch, toegang € 10,-, en **11 mei** van 13.00 tot 15.00 uur.

Informatie en aanmelden bij Koos de Lange via koosdl@gmail.com of bij Ingrid via 073 52 14 805.

Dordrecht

Bne Dor 2.0

Pesachmaaltijd **maandag 10 april** met Finjan Breda van 12.00 tot 14.00 uur.

Informatie en aanmelden via activiteiten@joodswelzijn.nl.

Den Haag

Mitzwe Bar

Elke 2e dinsdag van de maand van 14.00 tot 15.30 uur, toegang € 5,-.

Data: **11 april** (Pesach) en **13 juni**.

Aanmelden bij Nada via 06 20 10 22 06 of nada.glad@hotmail.com of bij Wilma JMW via 06 12 22 23 86.

Dieren (voormalig Arnhem)

Kletsmaar

Elke 1e donderdag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur, toegang € 5,- (vooraf te voldoen). Data: **6 april** (Pesach lunch), **11 mei** (rondleiding in de Sjoel van Zutphen), **1 juni** (creatieve presentatie van de Kabbalah) en **6 juli** (muzikale afsluiting).

Informatie en aanmelden bij Ella Hopaf via e.vuulink@telfort.nl of bij Diny Menco via dinymenco@upcmail.nl.

Heerenveen

Mifgasjiem

Data: **5 april** (Pesach), **17 mei** (Krav maga) en **14 juni** (Andersdag)

Informatie via 06 17 03 88 67 of via anna.pool@gmail.com.

Hilversum

Gooise Nesjomme

Elke 3e donderdag van de maand, tenzij anders vermeld, van 9.30 tot 12.30 uur, toegang € 5,-. Entree is incl. koffie/thee en iets lekkers. Gratis parkeren in de omgeving.

Data: **13 april** (Pesach matzelunch, toegang € 8,-), en **11 mei** (tweede donderdag!) met thema 'De Barry Sisters'.

Informatie via www.gooisenesjomme.nl. Aanmelden bij Edith Bernards-Baas via 023-2002106 of edith.bernards@ziggo.nl.

Rotterdam

Joffie Koffie

Elke 3e dinsdag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur, toegang € 3,-.

Data: **21 maart**, **18 april** (van 11.00 tot 13.00 uur, Pesachmaaltijd, € 5,-), en **20 juni**.

Aanmelden bij Theo via 0181 63 74 87 of streep.de.leeuwe@planet.nl, of bij Yvonne via 010 45 88 797 of y.denneboom@hetnet.nl

Zaandam

Misjpoge aan de Zaan

Maandelijkse bijeenkomsten (sjmoezen) op woensdag van 10.00 tot 12.00 uur, toegang € 5,-. Entree is incl. koffie/thee en iets lekkers. Gratis parkeren in de omgeving.

Data: **28 maart**, **12 april** (Pesach), **26 april** en **28 juni** (Wil Gorter, oprichtster van het Hoedenmuseum te Andijk, geeft een lezing over haar hoeden en alles wat ermee te maken heeft. Zoals hoedenspelden, dozen, platen, boeken, tijdschriften, enz. en showt haar ruime collectie hoeden).

Informatie & aanmelden bij Erna Houtkooper via 06 22 47 31 71 of erna.houtkooper@hetnet.nl.

Nieuwsbrief

Wilt u de JMW-nieuwsbrief ontvangen? Zijn er gegevens gewijzigd zoals uw emailadres of adresgegevens? Of heeft u vragen? Geef het aan ons door via activiteiten@joodswelzijn.nl

**Disclaimer: er kunnen veranderingen komen op het programma.*

vervolg agenda op pagina 46.

**UW MATZES THUISBEZORGD
EN HET GOEDE DOEL STEUNEN!
ZO HELPEN WE ELKAAR**

BESTEL UW MATZES IN ONZE WEBSHOP
WWW.SYNAGOGEEENSCHEDENL.NL OF OP WWW.HOLLANDIAMATZES.NL
EN STEUN HIERMEE HET VOORTBESTAAN VAN ONZE MOOIE SYNAGOGE

**BESTEL
VANAF NU
UW MATZES ONLINE
OF KOM LANGS IN
ONZE SYNAGOGE
SHOP**

**HOLLANDIA
Matzes**
Niks is zo lekker!

SYNAGOGE ENSCHDE

mr L.E. Visserhuis
Joods woonzorgcentrum

Zelfstandig en verzorgd wonen

Mooi kleinschalig woonzorgcentrum in Benoordenhout, Den Haag met ruime appartementen en verpleeggroepen.

Wilt u zelfstandig blijven wonen en indien nodig verpleeghuiszorg thuis/thuiszorg inschakelen? Dat kan in onze 36 appartementen. Voor ouderen die niet meer de regie over hun leven kunnen voeren, zijn er psychogeriatrische en somatische verpleegplaatsen in zeven kleinschalige woongroepen. Nog geen zorg nodig? Iedereen is welkom in ons restaurant.

Voor meer informatie: 070 3143800
of de website: www.jbc-visserhuis.nl

JONET.NL
Onafhankelijk Joods nieuws en achtergronden

Geniet van de verhalen uit de Haggada, voor alle nieuwe verhalen: Jonet.nl

Lev is het ontmoetingscentrum van JMW, voor iedereen van 60+ zelfstandig wonend met een Joodse achtergrond en/of partner. Lev is geopend, tijdens activiteiten, van maandag t/m donderdag van 10.00 tot 17.00 uur.
Voor vragen over de activiteiten of voor aanmelden stuur een mail naar lev@joodswelzijn.nl of bel 088-1652255.

Namens Lev voor iedereen Chag Pesach Sameach! Lev is gesloten van 6 t/m 13 april. Er zullen dan geen activiteiten plaatsvinden. Vanaf maandag 17 april starten de activiteiten weer!

Ontmoeting op de donderdagochtend

Iedere donderdag van 10.00 tot 12.00 uur, toegang € 2,50 inclusief koffie/thee. Voor iedereen die op zoek is naar ontmoeting, vriendschap en gezelligheid. Een vast moment in de week om vertrouwde gezichten te zien en nieuwe mensen te ontmoeten.

Maandag Matinee

De eerste maandagmiddag van de maand om 13.00 uur vertonen we een film in Lev, met eventueel lunch vooraf van 12.00 tot 13.00 uur en na de film napraten. Toegang € 5,- (met lunch € 12,50). Data: **3 april, 1 mei en 6 juni.**

After Pesach Brunch

Donderdag 20 april 'After Pesach Brunch', van 10.30 tot 12.30 uur. Kosten € 20,-. Voor deze activiteit geldt een beperking in het aantal deelnemers, meldt u dus snel aan.

A-team van JMW met thema 'Herdenken'

Donderdag 25 mei, van 10.00 tot 12.00 uur. Aanmelden via activiteiten@joodswelzijn.nl of telefonisch 088-1652 200.

Lev Cinema

Op **donderdagavond 25 mei en 6 juni** van ca. 18.00 tot 22.00 uur vertonen wij Israëlische films, met nagesprek. Voor de filmvertoning is er de mogelijkheid om met elkaar te eten, soep met een broodje en salade. Kosten € 20,-.

Dagtocht

Op **woensdag 31 mei** is er weer een Lev dagtocht. Meer informatie volgt spoedig!

Informatie en aanmelden via lev@joodswelzijn.nl of via 088 16 52 255 (Lev secretariaat).

Catom is het Israëlische label van JMW

Israel 75 jaar viering

Op Jom Ha'atsmaot organiseert Catom een Israëlisch dansfeest op een van de mooiste locaties in hartje Amsterdam. Israeli, Hollandi... iedereen is welkom om mee te feesten!

Datum: **dinsdag 25 april** van 20:30 tot 00:30 uur, toegang € 20,-.
Aanmelden via Catom@joodswelzijn.nl of via <https://israel75.eventgoose.com>

Ontmoetingsgroep voor Israëlische 65-plussers in Amstelveen

Een keer per maand op donderdag van 10.30 tot 12.30 uur, toegang € 10,-. Data: **30 maart, 20 april** (wandeling), **25 mei** (lezing) en **15 juni** (uitstapje).

Informatie en aanmelden bij Gili via 06 45 50 57 23 of bij Helen via 06 46 31 06 15.

Café Israëlische moeders

Een keer per maand op dinsdag of donderdag van 10.30 tot 12.30 met elkaar een lezing en samen koffiedrinken, toegang € 8,- (incl. drankje en hapje) in Amstelveen. Data: **16 mei** (NLP) en **13 juni** (Styling).

Voor up-to-date informatie over de activiteiten van Catom, bezoek onze Facebook pagina Catom of meld je aan voor onze mailinglijst via catom@joodswelzijn.nl.

**Freyda – Jong & Joods
 Het jongerenlabel van JMW**

Wil je meer weten over Freyda of wil je ons iets vragen? Kijk op onze website www.freyda.nl of neem contact met ons op via welkom@freyda.nl. Volg je ons al op sociale media? Je kunt ons vinden op Instagram en Facebook onder: [Wijzijnfreyda](#).

JPride

JPride organiseert evenementen in een informele, gezellige setting voor queer Joodse twintigers en dertigers in Amsterdam. We hopen je te ontmoeten bij een van de volgende evenementen:

- **Zondag 16 april** - Momoena Party: all-you-can-eat-chameets!
- **Donderdag 25 juni** - BBQueer: luid met ons de zomer in!
- **Donderdag 3 augustus** - Pride Week-evenement: #youareincluded
Stuur voor meer informatie een e-mail naar jprideamsterdam@gmail.com.

Alle JMW, Catom en Freyda activiteiten zijn mede mogelijk gemaakt door Maror.

Help de Benjamin met een donatie!

De gratis Benjamin wordt overwegend gemaakt door vrijwilligers en steunt op uw donaties. Doneren kan op: Rekening NL15INGB0000204420 ten name van Stichting JMW Bijdragen & Fondsen, Amsterdam.

Voor meer informatie:
www.joodswelzijn.nl/steun-de-benjamin

Ziekenhuis
Amstelland
wenst u een
kosjere Pesach.

Ziekenhuisamstelland.nl

Ziekenhuis

Amstelland

aangenaam dichtbij

JMW zoekt vrijwilligers

Wil jij je inzetten voor anderen binnen de Joodse gemeenschap? Op bezoek bij ouderen en samen een boodschap doen? Of helpen om een activiteit te organiseren, zoals een debat, lezing of filmavond? JMW biedt verschillende mogelijkheden om je in te zetten voor anderen. Wanneer het je uitkomt, of op vaste basis. Individueel of in een groep. Het kan allemaal.

Je wordt dan deel van het JMW-team en bent tevens welkom op onze vrijwilligersactiviteiten. Zo organiseren wij elk jaar een deskundigheidsbevordering en een landelijke vrijwilligersdag, waarbij onderlinge ontmoeting centraal staat.

Meedoen of meer weten?

Neem dan contact op via activiteiten@joodswelzijn.nl en vraag naar de mogelijkheden. Of geef zelf aan waar je behoefte aan hebt of graag zou willen doen.

 jmw

Sjoekertjes

Rabbinaat Krijgsmacht

Het rabbinaat van de Nederlandse Krijgsmacht zoekt, i.v.m. een aanstaande publicatie, informatie van oud-militairen die tussen 1945 en 1990 contact hebben gehad met de Joodse Geestelijke Verzorging van de Krijgsmacht.

Heeft u documenten, foto's of verhalen met betrekking tot het krijgsmacht rabbinaat, neemt u dan contact op met de JGV. Email: sj.grigoleit@mindef.nl

Joods Manifest

Het Joods Manifest geeft een stem aan de geleefde ervaringen van Joden in Nederland. Wat hebben we nodig om ons veilig en vrij te voelen? Hoe bestrijden we effectief antisemitisme? Wat is er nodig om Joodse cultuur en Joods leven een volwaardige plek te geven in onze maatschappij? Samen beantwoorden we deze vragen en schetsen we een breder beeld van Joods zijn in Nederland, dan alleen maar religie, de Holocaust en de staat Israël. Want onze geschiedenis in dit land is lang en rijk en onze levens bestaan uit zoveel meer dan trauma, oorlog en pijn.

Doe je mee? Ga naar <https://joodsmanifest.nl/> Het Joods Manifest is een project van Oy Vey.

Haakpatroon of instructie(video) keppeltje?

Mijn zoon wil graag dat ik een keppeltje voor hem haak. Ik ben een beginner op haakgebied en zoek een eenvoudig patroon of een eenvoudige instructie. Liefst Nederlandstalig.

Wie kan ons helpen? Lucas en Stéphanie uit Alkmaar: s.elte@upcmail.nl

Hebreeuwse les

Shalom, ik ben Ayelet en ik geef Hebreeuwse les aan kinderen en volwassenen, individueel of in groepjes, online of bij mij thuis in Buitenveldert. Momenteel ben ik op zoek naar nieuwe leerlingen. De lessen zijn "op maat" gemaakt, aangepast aan de leerlingen

en gaan zowel over taal, als cultuur en jodendom. Ik gaf les op Joodse scholen in Nederland en de VS. Meer informatie op www.ayeletgivony.com.

Neem contact op voor een gratis proefles. ayelet.givony@gmail.com of 06-55830631. Le'Hitra'ot (Tot ziens)

Grietje de Haan

Ik ben op zoek naar info over Grietje de Haan. Ze is geboren in 1913 in de Rosestraat in Rotterdam Zuid, overleden in 1945, dochter van Lambertus Cornelis de Haan en Margaretha Jozina Minnaard, gehuwd met Nicolaas Johannes Gramberg.

Info graag naar sjoukjegramberg@gmail.com

Willy de Vries

Wie kan mij helpen aan informatie over mijn oma Willy de Vries, Geb. 24-12-1919 te Amsterdam. In verband met gastlessen voor de stichting Na de Oorlog probeer ik zoveel mogelijk informatie over haar leven in de oorlog te vinden. Willy zat ondergedoken bij of met de familie Ackooy in Amsterdam (Sarphatipark?) Ook zoek ik informatie over haar neef Herman Goudsmit. Geboren te Laren op 23 september 1921, wondende te Amsterdam (Linneashof), vermoord in Auschwitz op 21 januari 1943. Herman was de zoon van Samuel Goudsmit (schrijver) en Judith (Jet) van der Bokke.

Alle informatie is welkom. Judith Hofstra Judith.Hofstra@gmail.com

Struikelstenen Rheden

De Stichting Struikelstenen Rheden is op zoek naar nazaten van Roosje Levie geboren 6 december 1905 in Dieren en Meijer van Spier die vermoord is in Spytkawiche op 7 december 1942. Het verhaal gaat dat hun 2 kinderen de oorlog hebben overleefd. We leggen op 17 april een struikelsteen voor de vader van Roosje.

info@Struikelstenen-Rheden.nl
Kuny Bouman 06 19669600

Struikelstenen Meppel

De Stichting Gedenkstenen Meppel is op zoek naar eventuele nabestaanden van onderstaande oorlogsslachtoffers. Dit in verband met de te leggen stenen voor hen op 17 mei a.s. Tot hun deportatie waren zij in Meppel woonachtig:

Anton Zaligman (1875-1942), Bettje van Esso-Kroon (1855-1942), Sientje van Esso (1887-1943), Hein Roos (1862-1942), Henriëtte Mesritz (1866-1942), Susanna Mesritz (1870-1942), Arie Cohen (1904-1942), Elizabeth van Esso-Cohen (1907-1942), Bernard Jacob Wolff (1921-1943), Jettje Veneman-Rozendal (1882-1942), Carla de Leeuw (1920-1942), Levie Levie (1886-1942), Hulda Levie-van Berg (1889-1942), Amalia Weinberg (1863-1942), Siegfried Hellmann (1879-1942), Hinderina Cohen (1881-1943), Philippus van de Rhoer (1882-1942), Jozeph Wolff (1878-1942), Benno Harrij van Esso (1909-1944).

Contact:

info@stichtinggedenkstenenmeppel.nl

Kanttekening van een lezer bij struikelstenen oproepen

Mensen zijn op zoek naar familieleden, voor het plaatsen van struikelstenen. Eén aspect bij een dergelijke plaatsing lijkt over het hoofd gezien te worden: wie woont er achter die deur waar de struikelsteen geplaatst worden? Tijdens onze vakantie werd een struikelsteen voor onze deur geplaatst. Wij waren daarvan niet op de hoogte, dat werd afgedaan als foutje. Toen ik ervan hoorde, was ik geheel van slag. Beide ouders hebben ternauwernood de oorlog overleefd, ons gezin was getekend door de oorlog. En dan weer een steen waar ik overheen moet telkens als ik in of uit huis ga. Dat was veel te veel. Ik struikelde zowat iedere dag over die oorlog. Zo pijnlijk: voor mij en de familie die van heinde en ver buiten Europa was gekomen om de struikelsteen te plaatsen, en vermoedelijk ook voor de gemeente en voor de stichting struikelstenen. En vermijdbaar. Gelukkig had de gemeente alle begrip voor mijn verzoek de steen te verplaatsen. Het kostte meer moeite de stichting struikelstenen te overtuigen. Na een maand was de steen verplaatst. Ik merk dat velen verbaasd zijn over mijn bezwaar tegen een struikelsteen voor onze deur. Na uitleg blijkt begrip. Kortom, een tip: aanvrager van een struikelsteen, verdiep je ook in wie op dat moment op het betreffende adres woont, zodat pijnlijke situaties als deze voorkomen kunnen worden.

Miriam Eliel

Je kan een sjoekertje sturen naar benjamin@joodswelzijn.nl.

Deadline voor het zomer nummer is: 24 mei.

Gespreksgroepen

Is een gespreksgroep iets voor jou? Ja, een gespreksgroep is voor iedereen die goed kan luisteren en graag zijn of haar ervaringen wil delen. Het is voor mensen vaak prettig om zaken met elkaar te delen in een veilige (Joodse) omgeving, doordat er herkenning te vinden is in elkaars verhaal. Op deze manier vind je erkenning voor je eigen gedachten en dilemma's.

De komende tijd starten we met de volgende gespreksgroepen:

De tweede generatie (na de zomer in Rotterdam & Den Haag)

Jarenlang was er geen aandacht voor de zogenaamde tweede generatie. Inmiddels is dat veranderd. Het oorlogsverleden van de ouders kan in meer of mindere mate invloed hebben op het leven van de kinderen. Een gesprek met mensen met soortgelijke ervaringen wordt door velen als prettig en behulpzaam ervaren.

Schrijfgroep (voorjaar Amsterdam & Dieren)

Tijdens deze nieuwe schrijfgroep ga je onder begeleiding van een groepshulpverlener per bijeenkomst twee stukjes schrijven over een bepaald thema. Op deze manier creëer je een "mozaïek van je leven". We lezen de geschreven stukjes aan elkaar voor, je ontvangt feedback van de groep en de groepshulpverlener waardoor er (h)erkenning ontstaat.

Eenmalige bijeenkomst Rouw en Verlies (voorjaar Zwolle)

Het verlies van een dierbare is ingrijpend en brengt veel emoties en gevoelens met zich mee. Wie rouwt, doet dat op zijn eigen manier en in zijn eigen tempo. Maar iedereen heeft te maken met verdriet en pijn. Tijdens deze bijeenkomst vertellen de groepshulpverleners over rouw en verlies en praat je er met elkaar over aan de hand van een thema. De bijeenkomst vindt plaats in vertrouwelijkheid en veiligheid en geeft (h)erkenning en steun.

Voor alle gespreksgroepen geldt dat deze alleen doorgaan bij voldoende aanmeldingen.

Meer informatie en aanmelden
via spreekuur@joodswelzijn.nl
of telefonisch via
088-1652200.

Het landelijk telefonisch spreekuur maatschappelijk werk is op werkdagen van 9.00 tot 13.00 uur via T: 088 165 22 00.

ALGEMEEN:

JMW

Van Boshuizenstraat 12
1083 BA Amsterdam

T: 088-1652200
E: info@joodswelzijn.nl
www.joodswelzijn.nl en freyda.nl

JMW BUREAUS:

Arnhem

Mr. E.N. van Kleffenstraat 6
(Station 026)
6842 CV Arnhem

Dit is alleen een bezoekadres, en kan alleen op afspraak bezocht worden

Den Haag

Koninginnegracht 19
(Taurogebouw)
2514 AB Den Haag

Rotterdam

Het Huis van de Wijk
Kipstraat 37
3011 RS Rotterdam

Lev – Informatie- en ontmoetingscentrum 60+

Kastelenstraat 80
1083 DE Amsterdam

Clënten- en Deelnemersraad (CDR)

Iedereen die met JMW te maken krijgt als cliënt, deelnemer of gebruiker van onze diensten, kan terecht bij de Clënten- en Deelnemersraad (CDR). De raad is een belangrijke schakel tussen u en de organisatie en kan uw belangen behartigen, maar ook ideeën overbrengen, (veranderende) behoeftes signaleren en vanuit de doelgroep adviseren.

De Clënten- en Deelnemersraad en JMW hebben onderlinge afspraken gemaakt over de medezeggenschap en inspraak van cliënten via de CDR.

Voor de CDR is het belangrijk van u, als gebruiker van de diensten van JMW, te horen hoe u over het werk van JMW denkt. Daarom nodigen wij u uit om contact met ons op te nemen. Uw ervaringen, ideeën en suggesties zijn van harte welkom. De CDR is geen klachtencommissie, maar komt wel op voor uw belangen. U kunt mailen naar cdr@joodswelzijn.nl

Huidige leden: Joost Weijel, Marguerite Berreklouw, Erica Polak, Femke Roos (*voorzitter*) en Nico Peper

Zie ook: joodswelzijn.nl/over-jmw/cliënten-en-deelnemersraad

De Benjamin wordt vooral gemaakt door een redactie van vrijwilligers:

Karien Anstadt
Voormalig
medewerker van
JMW

Lea van Coeverden
Journalist

Marianne Fuchs
Voormalig
medewerker
van JMW

Manja Pauka
Redactielid vanuit
haar huidige functie
bij JMW

Leslie Schwartz
Redactielid vanuit
haar huidige functie
bij JMW

Patrick Sternfeld
Achtergrond in HR

Johan Toff
Voormalig
medewerker van
JMW

Tijdelijke actie

Amstelring Ledenservice zorgt dat uw leven **nét** dat beetje makkelijker wordt. Al 25 jaar maken veel leden gebruik van handige diensten (aan huis), volgen interessante cursussen en ontmoeten elkaar tijdens onze dagtochten. Ruim 30.000 huishoudens zijn aangesloten bij Amstelring Ledenservice. Ook iets voor u?

Word **vóór 1 april 2023** lid en betaal slechts **€ 10,-*** voor 1 jaar lidmaatschap.

*Het reguliere lidmaatschap kost € 24,- per jaar voor het hele gezin. Deze actie is geldig tot en met 31 maart 2023.

Profiteer direct van de voordelen:

- Voordelige en gezellige dagtochten
- Digitale voordeelwinkel vol Ledendeals met korting
- Korting bij theaters en culturele belevenissen
- Korting op cursussen, diensten (aan huis)
- Gratis krukken, looprekken en rollators lenen
- 10% korting bij de thuiszorgwinkels van Medipoint
- Collectiviteitskorting bij VGZ, Zilveren Kruis en Zorg en Zekerheid
- Korting op schadeverzekeringen bij Univé. Gratis cyberhulp
- En nog veel meer

Wij zorgen dat het kan!

Deze actie wordt u aangeboden via Amstelring Ledenservice. Kijk voor meer informatie op **www.amstelringledenservice.nl** of bel tijdens werkdagen van 08.30 uur - 17.00 uur met **020 - 333 5100**. De specifieke Joodse diensten kunt u lezen op **www.joodswelzijn.nl/bsp**.

Benjamin Service Pakket (BSP) voor iedereen met een Joodse achtergrond en hun partners.

Wanneer u lid wordt van het Benjamin Service Pakket, kunt u gebruik maken van alle aanbiedingen op zorg- en gemaksdiensten, artikelen en cursussen van Amstelring Ledenservice, met daarbovenop specifieke Joodse diensten.

Neem voor informatie over het Benjamin Service Pakket en aanmelden contact op met **lev@joodswelzijn.nl** of bel Roos Bar-Ephraïm **06-12202914**.

De specifieke Joodse diensten kunt u lezen op **www.joodswelzijn.nl/bsp**

Antwoordbon 131

naam	voorletter(s)	voornaam
adres	postcode	woonplaats
telefoon mobiel	e-mail	
		☐ man ☐ vrouw

Privacyreglement zie: www.joodswelzijn.nl/privacy-veiligheid-klachten

- ☐ Ik wil graag een **gratis abonnement** op de Benjamin.
- ☐ Ik wil graag informatie over de **gesproken** Benjamin.

- ☐ Ik wil graag de Benjamin **in het buitenland** ontvangen.
(U ontvangt een factuur).

- ☐ Ik wil graag lid worden van het **Benjamin Service Pakket**.
- ☐ en hierbij machtig ik **Amstelring** voor de automatische incasso van de jaarlijkse bijdrage voor het Benjamin Service Pakket

Mijn IBAN

Maak het hokje van uw keuze zwart. Uw persoonlijke gegevens worden conform de wet op de privacy behandeld.

datum

handtekening

Deze bon zenden naar:

JMW – Benjamin abonnementenadministratie
VAN BOSHUIZENSTRAAT 12,
1083 BA AMSTERDAM

3-delige podcastserie

Foto: Noa Duizend

De toekomst van de herinnering

Leven met de oorlog

In deze driedelige podcastserie gaan bekende Joodse Nederlanders van verschillende generaties met elkaar in gesprek over de vraag wat anno 2023 de waarde is van herdenken. De herinnering aan de Sjoa is voor de meeste Joden in Nederland een belangrijk deel van hun Joodse identiteit. Maar in heel Nederland neemt de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog een belangrijke plek in. Hoe verhouden die twee zich tot elkaar en gaan we bijna 80 jaar na

de oorlog om met de herinnering aan de Sjoa. Hoe krijgt die herinnering vorm in de toekomst?

Daarover spreken in elke aflevering twee familieleden, onder leiding van journalist Kitty Herweijer.

- Raoul en Noa Heertje
- David Wertheim en Joël Cahen
- Rosanne en Leopold Hertzberger

Publicatiedata afleveringen: 18 april, 25 april en 4 mei.

Scan de QR-code en beluister
de afleveringen op
www.joodswelzijn.nl,
Spotify, Youtube of Apple podcast!

Op onze website vind je ook de podcast van de Benjamin.

